

T
R
U
Y
Ệ
N

KHUYẾT DANH

PHẠM CÔNG CÚC HOA

T
H
Ơ

NXB ĐỒNG NAI

KHUYẾT DANH

TRUYỆN CỔ BẰNG THƠ

*PHẠM CÔNG
CÚC HOA*

LÊ TRỌNG BÔNG chỉnh lý năm 1998

NHÀ XUẤT BẢN ĐỒNG NAI
2000

Lời giới thiệu

1- Truyện thơ dân gian nước ta trước đây gọi là truyện Nôm có khá nhiều. Có ngắn dài. Có hoặc không có truyện cổ nước nhà hay nước ngoài làm gốc. Truyền tụng ở Bắc, ở Nam. Kể có đến mấy chục. Cùng với ca dao, dân ca, tục ngữ, truyện cổ đủ loại, kho tàng truyện thơ ấy là một di sản văn hóa tinh thần thân thiết nhất đối với nhân dân ta.

Ngày xưa, sự học mấy khi đến với người chân lấm tay bùn, càng không đến với phụ nữ. Nhưng truyền thống đạo lý, kỷ ước ứng xử luôn gói sâu nơi bà nơi mẹ. Chữ thì mù, nhưng đạo lý cao cả trong truyện thơ, bà và mẹ đều sáng trưng trong dạ và lưu truyền không dứt qua các đời. Cho tới nay, thời đại có đổi thay nhưng những đức lớn của con người và con người Việt Nam như yêu nước và nhân ái, như cha mẹ thương con, con hiếu cha mẹ, cháu kính ông bà, anh em nhường nhịn, vợ chồng chung thủy, nhỏ nể lớn, lớn bao dung nhỏ..., người trong nước đều là đồng bào, đều là con cháu vua

Hùng, đều thương nhau như lá rách lá lành, như bầu bí, có giặc thì có ông Gióng, có cô gái Tam Đảo..., những tình cảm ấy hình thức có thể biến thiên nhưng nội dung tấm lòng chẳng bao giờ sai chạy. Nó là vốn quý nghìn đời giúp dân ta dựng nước và tiến lên thành một quốc gia văn hiến mấy ngàn năm nay.

Vốn quý ấy lại mang hình thức truyện thơ. Truyện thì cốt tủy là tốt nhưng thơ thì nôm na chỉ nhằm kể được chuyện. Có đưa vào chương trình đại học nhưng sinh viên không lấy làm thích. Giới nghiên cứu cũng chưa mấy công trình khảo luận. Lục Vân Tiên quý thế mà người không hiểu đem so với Truyện Kiều rồi chê, huống gì truyện thơ mộc mạc này. Đó là một điều thiệt thòi và có hại. Cái tốt nội dung còn thiếu cái hay hình thức để chuyên chở.

Câu thơ, ngày xưa người nông dân ít học nghe nghe lọt tai, người đọc có văn hóa ngày nay thấy khó vừa lòng. Một vấn đề đặt ra : Làm sao bù vào mặt chưa tốt đó ?

2- Tình hình này không riêng gì nước ta. Ở nước ngoài, tuy có khác tí ít nhưng người ta đã giải quyết thỏa đáng.

Ở Trung Quốc, ngữ âm Hán ngữ từ Đường Tống đến nay đã khác đi rất nhiều, ngữ nghĩa từ cổ văn sang bạch thoại cũng vậy. Để cho người đời nay đọc hiểu được Kinh Thi, Sở Từ,

Đường thi, Tống từ..., người ta đều có những bản văn - ngôn đối chiếu, cổ văn đều dịch ra Hán ngữ hiện đại và chú thích đầy đủ. Ở Pháp, văn học trung đại và đầu thời Phục hưng đối với tiếng Pháp về sau đã khác xa nhiều mặt, các học giả cũng chuyển sang tiếng Pháp đời sau cho người đọc khỏi bỡ ngỡ trước những truyện thơ của Chrétien de Troyes, những thơ của Marot, của Villon, văn của Du Bellay, của Rabelais, truyện kể dân gian như Truyện Chàng Cáo... Ở Nga, vốn văn học đầu tiên bằng tiếng slave cổ (slavianski) cũng được xử lý như thế.

Kết quả là văn học các nước ấy vẫn được tiếp thụ qua các thời đại chứ không bị đứt quãng.

3- Ông Lê Trọng Bổng là một phó tiến sĩ y học, lại là người yêu văn chương, từng dịch thơ Pháp ra thơ Việt và ngược lại, đã làm một việc phù hợp với chủ trương cập nhật hóa ấy. Sáng kiến mạnh dạn của ông đem truyện thơ Phạm Công - Cúc Hoa ra chỉnh lý là một việc như thế.

Chỉnh lý, theo ông, là bồi bổ lời thơ kể chuyện hây còn quá mộc mạc và nhiều từ vết lē ra không nên có ; là uốn nắn một đôi chi tiết đi xa chủ đề và thiếu nhất quán với tính cách nhân vật ; là có viết lại một số câu số đoạn nhưng không viết lại chuyện cũ như "Cổ sự tân biên" của Lỗ Tấn mà vẫn giữ tính giản dị, trong sáng và không khí chất phác của truyện.

Các nguyên tắc chung và các chi tiết sửa đổi ấy đều được nêu đầy đủ, hợp lý thành một đề cương. Cái đích của người chỉnh lý là vẫn trung thành với tác phẩm vốn có đời sống lâu dài, bền bỉ trong lòng dân tộc. Công phu nghiên cứu ngầm lại cái chất nhân sinh của tác phẩm ở PTS Lê Trọng Bổng càng đáng quý khi ngòi bút thơ của ông đã giúp ông thành công một cách vững chắc, linh hoạt dân gian mà không vẩn vơ, cứng nhắc, trang trọng mà không cầu kỳ, có nơi câu thơ kể đã bất thần đạt tư cách câu thơ - thơ.

Mong cho tác phẩm sẽ được người đọc ngày nay đón tiếp như một món ăn trong lành khỏi sỏi, khỏi sương từ nguồn đạo lý truyền thống chân chất, khỏe mạnh của dân tộc có ích cho việc vun đắp nghĩa nhân trong xã hội, góp phần giữ vững bản sắc văn hóa dân tộc.

4- Từ việc thành công của một truyện là truyện này, tôi nghĩ việc làm này rất nên tiếp tục, sao cho tất cả các truyện thơ dân gian xưa đều nhờ vậy mà có được một sức sống mới. Từ đó, trong nền văn hóa trung đại của ta, mảng truyện thơ này sẽ có một vị trí xứng đáng với tầm cỡ của nó.

TP Hồ Chí Minh, tháng 10-1998

GS LÊ TRÍ VIỄN

**Tóm tắt quá trình
chỉnh lý truyện thơ cổ khuyết danh
PHẠM CÔNG - CÚC HOA**

Sau khi chuyển sang thơ Pháp thành công truyện Lục Vân Tiên của Nguyễn Đình Chiểu và in song ngữ (Nhà xuất bản Thế Giới, 1997, Hà Nội), chúng tôi nảy ra ý định chọn một truyện thơ dân gian để giới thiệu tiếp trong khu vực nói tiếng Pháp.

Câu chuyện về tình yêu lứa đôi, về nghĩa vợ chồng trong Phạm Công - Cúc Hoa, với những tình tiết gây xúc động, những hành vi cao cả đến bất ngờ giữa cuộc đời thực, những điều kỳ xảy ra nơi âm ty... được cha ông chúng ta xây dựng nên từ thời trung đại, lưu truyền cho đến ngày nay, từng cuốn hút chúng tôi trong tuổi ấu thơ qua những câu lục bát nôm na mà mẹ chúng tôi thuộc lòng... đã hướng chúng tôi vào việc chọn tác phẩm này.

Chúng tôi bèn đi tìm. Bản do Nguyễn Văn Khỏe soạn, Phạm Văn Thành xuất bản tại Sài Gòn (không in năm, nhưng qua ngôn từ thấy

chắc phải rất cũ) quá sơ lược và quá nhiều lỗi chính tả. May mắn sao, cuối cùng chúng tôi tìm được một bản do Trương Vi soạn thảo và chú giải, Nhà xuất bản Quốc Hoa, 1960 (Ký hiệu V 1351, Thư viện khoa học tổng hợp TP Hồ Chí Minh), dài 4.014 câu. Về sau, Giáo sư Nguyễn Huệ Chi, Viện văn học, gửi cho thêm một bản của Nhà in Phúc Chi, 1950 (Ký hiệu Vv 36 K2, Thư viện Viện văn học); đem đối chiếu, thấy bản năm 1960 của Trương Vi đã lấy nguyên xi bản Phúc Chi, chữa nhỏ một số chỗ và chia thành 36 chương.

Nhắm tới việc in song ngữ Việt - Pháp, chúng tôi coi lại bản năm 1960, và thấy có những nhược điểm về ngôn từ không thể sửa chữa nhỏ được, buộc chúng tôi phải rà soát lại văn bản này, tiến hành chỉnh lý, và với sự giúp đỡ nhiệt thành của Giáo sư Nguyễn Huệ Chi, chúng tôi đã có được một bản thảo gồm 3.240 câu.

Sau đây, chúng tôi xin báo cáo tóm tắt một số công việc đã làm cụ thể, để quý độc giả giúp đỡ thêm cho, nhằm xây dựng một văn bản hoàn chỉnh về truyện thơ cổ tuyệt vời này đem giới thiệu rộng rãi.

NGUYÊN TẮC CHỈNH LÝ CỦA CHÚNG TÔI

Về nội dung

1. Bám sát nội dung, giữ tối đa các câu chữ,

dù có phải thay đổi trật tự của chữ hoặc của câu

2. Lược bỏ những đoạn lan man, những từ sai nghĩa hoặc không hợp với ngữ cảnh 3. Thay những từ Hán Việt khó hiểu bằng từ Hán Việt dễ hiểu hơn hoặc từ thuần Việt

4. Hạn chế tối đa các “hư từ” dùng để gieo vần

Về cấu trúc, câu chữ

1. Thống nhất theo chính tả tiếng Việt

2. Hạn chế các dấu phẩy, dấu chấm câu, dấu hỏi, dấu than, để trình bày được sáng sủa

Về trình tự tiến hành

1. Phát hiện và đánh dấu trên bản năm 1960

. Những lỗi chính tả

. Những chỗ sai vần

. Những chỗ lặp chữ gieo vần (liền dòng hoặc cách dòng)

. Những từ sai nghĩa

. Những đại từ nhân xưng dùng không đúng chỗ

. Những hư từ và nhóm hư từ xuất hiện quá nhiều lần

. Những đoạn mở rộng quá xa cốt truyện

. Những chỗ gây ngộ nhận về y học

2. Giữ nguyên, lược bỏ, sửa chữa, viết lại, viết thêm

. *Câu giữ nguyên* (đủ 6-8 chữ, dù có thay đổi vị trí của chữ hoặc của câu) ; bát xén thành lục cũng coi như câu giữ nguyên.

. *Câu lược bỏ* nếu chỉ còn 1 chữ (lục) hoặc 2 chữ (bát). *Câu sửa chữa* nếu phải chữa dưới 4 chữ (lục) hoặc dưới 5 chữ (bát).

. *Câu viết lại* nếu phải chữa 4 chữ (lục) hoặc 5 chữ (bát).

. *Câu viết thêm* do người chỉnh lý bổ sung vào, nhằm làm rõ ý, khắc họa nhân vật, rút gọn hoặc mang nội dung mới phù hợp.

CÔNG VIỆC ĐÃ THỰC HIỆN

Về thể loại thơ

Chủ yếu sử dụng thể lục bát cổ điển. Không dùng các bài trạng, bài sớ, lời cung, thư... viết bằng văn vần.

Về cấu trúc truyện thơ

. Gộp hoặc cắt chương, từ 36 còn 19 chương.

. Đưa số câu từ 4.014 xuống còn 3.240 câu.
Cụ thể là :

Tổng số câu bản cũ : **4.014** câu

Lược bỏ : 1.686 câu (42%)

Còn lại : 2.328 câu (58%)

Tổng số câu bản mới : **3.240** câu, trong đó :

Câu giữ nguyên : 629 câu (20%)

Câu sửa chữa : 1.355 câu (42%)

Câu viết lại : 344 câu (10%)

(Cộng : 2.328 câu còn lại)

Câu viết thêm : 912 câu (28%)

Tổng cộng : **3.240** câu

Về ngôn từ

. Xử lý văn :

– Thanh toán 100% trường hợp sai văn (293/293)

– Thanh toán 100% trường hợp lặp chữ gieo vần (86/86) ; chỉ giữ lại 6 trường hợp lặp có dụng ý

. Giám sát một số hư từ :

– 142/221 “thì, thời” đơn độc (64%)

– 84/160 “mà” đơn độc (52%)

– 67/70 “rầy, rầy, dầy, dầy” đơn độc (96%)

– 54/63 “một khi” (85%)

– 27/27 “khi nay” (100%)

– 25/25 “những là” (100%)

TP Hồ Chí Minh, mùa thu năm 1998

Người chỉnh lý :

LÊ TRỌNG BÔNG

Trời xanh thăm thăm chín tầng
 Tuy cao muôn trượng mà gần tấc gang
 Xét soi thiện ác đôi dàng
 Trắng đen chẳng lẫn rõ ràng gương trong
 5 Ngắm xem thiên địa chí công
 Dở hay cũng bởi tự lòng mà ra
 Xưa nay những kẻ thảo hòa
 Trước thì lam lũ sau đà thành nhân :

I

TÂM THÀNH THẤU ĐẾN TẬN TRỜI

Có người ở phủ Quỳnh Vân
 10 Tuổi cao sống cảnh cơ hàn không con
 Vợ chồng hái củi trên non
 Dem về đi bán héo hon tháng ngày
 Lão bà lòng thảo dạ ngay
 Minh đà cơ cực mà hay giúp người
 15 Thành tâm cúng lễ khắp nơi
 Đêm ngày cầu khẩn phật trời đoái thương
 Một hôm qua hội đức chuông
 Có bao nhiêu cúng chẳng lường đôi no
 Về nhà chân mới bước vô
 20 Chồng liền hỏi vợ nhỏ to mấy lời .

- “Tiền còn nhiều ít mình ơi
 Xin mình nói lại cho tôi hay cùng”
 Bấy giờ vợ mới bảo chồng :
 “Củ bán được bốn mươi đồng⁽¹⁾ chưa tiêu
 25 Chùa quê sãi rách vách xiêu
 Thiếp trông thấy cảnh tiêu điều mà thương
 Vậy nên cúng cả đức chuông
 Ấy điều làm phúc mọi đường chớ lo”
 Chồng nghe thấu hiểu nguyên do
 30 Thấy lòng vui vẻ bằng cho bạc vàng
 Buổi chiều chuông đánh kêu vang
 Muối dưa đơm cúng khói nhang ngạt ngào
 Chuông ngân thấu đến thiên tào
 Động tai thượng đế xôn xao buổi chiều
 35 Ngọc hoàng khe khẽ gật đầu
 Phán truyền : “Chư tướng hãy mau tâu bày
 Ai cúng dưới đó hôm nay
 Tiếng chuông lên mãi tận đây vẫn rền
 Bách thần tinh tú quần tiên
 40 Đâu người cầu khẩn chùa chiền nói ra”
 Kim tinh Thái bạch tâu qua :
 “Dưới trần gian có một nhà họ Dương
 Vợ chồng cơ khổ trăm đường
 Hái rau kiếm củi lẽ thường chẳng quên
 45 Xét trong cung số dân hèn
 Đã lo đói rách lại phiền không con
 Phép trời chuyển động cần khôn
 Xin Người đổi số cho tròn mới hay”
 Ngọc hoàng phán : “Sự đã vậy

- 50 *Khanh nào giải được tau bày xem sao”*
Hai bên Bắc đẩu Nam tào
Tâu : “Xin việc ấy cứ giao mụ bà
Chúng thần thay số người ta
Con nhờ bà mụ thuận hòa đôi tay”
- 55 *“Các khanh hãy nói ta hay*
Trong cung con trẻ hôm nay có còn”
Chín mươi bà mụ tau luôn :
“Lúc này trai gái chẳng còn một ai”
Ngọc hoàng chép miệng thở dài :
- 60 *“Gái trai chẳng có liệu bài gì đây*
Ấu là sẵn thái tử nay
Cho làm con của nhà này tiếc chi”
Lệnh truyền thái tử tức thì
Rời nơi cung cấm ra đi phen này
- 65 *Vào nhà Dương thị đầu thai*
Làm người nối dõi đêm ngày thân hôn
Thái tử sụp lạy nỉ non :
“Cha ơi có xót cho con chẳng là
Thiếu gì vọng tộc thế gia
- 70 *Mà cho con trẻ vào nhà hàn môn*
Hái rau kiếm củ sườn non
Xin cha nghĩ lại cho con ở cùng”
Ngọc hoàng phán bảo ung dung :
“Nó đói khó thật nhưng lòng có nhân
- 75 *Vậy nay con giáng xuống trần*
Làm con nhà ấy có phần còn hay”
Thái tử trong dạ đắng cay
Nước mắt chan chứa tau ngay đàn trì :

- “Cha cho xuống côi trần kia
 80 Mấy năm cha lại gọi về chính ngôi”
 Ngọc hoàng phán định một lời :
 “Cha cho con xuống hai mươi năm về”
 Thái tử quỳ xuống chĩnh tề :
 “Hai mươi năm về thì cũng như không
 85 Tuổi nào trả nghĩa đền công
 Báo ơn cục dục yên xong mọi bề”
 Ngọc hoàng nước mắt đầm đề :
 “Đừng sáu mươi tuổi lại về với ta”
 Thái tử lạy mẹ lạy cha
 90 Rồi nơi thượng giới dậm xa côi trần

- Canh ba giờ tý rõ ràng
 Dương thị mộng thấy rồng vàng bám lưng
 Trong mình sáng tỏ như gương
 Đến khi thức giấc tỏ tường trước sau
 95 Vợ chồng ghi tạc ơn sâu
 Càng chăm làm lụng càng giàu từ bi

- Khai hoa nay đã đến kỳ
 Một trai thanh tú dung nghi khác vờ
 Vợ chồng chăm chút không ngơi
 100 Đến ngày đầy tháng lễ trời tạ công
 Lều tranh nển sáng nhang xông
 Bàn thờ chỉ có tôm đồng tép rang
 Vợ chồng nước mắt hai hàng
 Vái dâng lễ mọn Ngọc hoàng chứng tri
 105 Lòng thành thấu đến đấng tri

- Mười hai bà mụ tức thì đến nơi
 Nhắc trông thấy cổ mực cười :
 “Thế mà hương khói cứ trời bay lên”
 Chứng xong quay gót thượng thiên
- 110 Ngọc hoàng phán hỏi : “Băng miền bao xa
 Vợ chồng họ Phạm tuổi già
 Cổ bàn nó cũng mụ bà những chi”
 Mười hai bà mụ tâu quỳ :
 “Nhà nó tân khổ trọn bề thủy chung
- 115 Đem ra tinh những tôm đồng
 Với lại rau muống bày cùng tép rang
 Thành tâm sống cảnh cơ hàn
 Ước gì lại được thiên nhan đoái hoài”
 Ngọc hoàng nước mắt chảy dài :
- 120 “Dương gian cực khổ dọa dày thân con
 Nghĩ càng day dứt hao mòn
 Xót tình phụ tử héo hon lòng già”

II

PHẠM CÔNG HẾT LÒNG VỚI CHA MẸ

- Tuổi chàng nay đã lên ba
 Mẹ cha mới đặt tên là Phạm Công
- 125 Vợ thường than thở cùng chồng :
 “Gian nan gặp bước cực lòng bấy nay
 Sinh con cơ khổ làm vầy
 Để cho đói khát đêm ngày xót xa”
 Phạm Công tuổi mới mười ba

- 130 *Cha mẹ thì già yếu đuối ai nuôi
 Tưởng xem cơ sự ngậm ngùi
 Phải đi ở mướn mà nuôi cả nhà*

*

- Phạm Công vừa chẵn mười ba
 Tuổi thơ sớm chịu phôi pha ưu phiền*
 135 *Một năm ở có năm tiền⁽²⁾
 Lấy cơm nhà chủ giấu liền vào trong
 Đem về cha mẹ đỡ lòng
 Còn mình chỉ có tôm đồng nước ao
 Mẹ cha trong dạ bào hao*
 140 *Số phải đời khó biết bao giờ rồi
 Càng đi khẩn phạt cầu trời
 Tu nhân tích đức trọn đời cùng nhau*

*

- Người ta chịu khổ mãi đâu
 Ba rông xuống rước ông châu thiên cung*
 145 *Lão ông than thở cực lòng :
 “Bà ơi ráng để con không thua người”
 Nói thôi thân thể rụng rời
 Ba hôn bầy vĩa xa chơi non bằng
 Dương thị đau đớn khôn cùng*
 150 *Kêu trời vạch đất giọt hồng nhỏ sa
 Phạm Công tuổi mới mười ba
 Lấy gì tang chế cho cha phen này
 Lão ông chết đã ba ngày
 Mời thầy địa lý nhưng thầy không nghe :
 155 *“Cha mày hái củi xưa kia
 Ai hồng trông cậy mà đi theo mày”**

Lại đến mời sãi đàn này
 Sãi cũng chê khó chẳng ai đến cùng
 Phạm Công nước mắt ròng ròng
 160 Khấn trời phù hộ rủ lòng thương cha
 Vừa làm phù thủy trừ tà
 Làm thầy tìm đất cùng là ma chay
 Đem cha táng ở gốc cây
 Vái lạy trời đất tỏ bày thiết tha

165 Phạm Công thưa với mẹ già :
 “Con đi kiếm củi phương xa phen này
 Cố làm lấy một tuần chay
 Cho cha siêu độ lên mây châu trời
 Dù phải kiếm củi suốt đời
 170 Con đây cũng chẳng sợ ai chê cười”
 Mẹ rằng : “Đừng thế con ơi
 Kiếm củi thì lại suốt đời cháo rau”
 Phạm Công nước mắt tuôn sầu :
 “Làm trai là phải dãi dầu xông pha
 175 Chứ ai sinh để con ra
 Bây giờ lụy đến mẹ già hổ ngươi
 Nuôi con ngàn ấy năm trời
 Mẹ cha phải chịu một đời long đong
 Công cha nghĩa mẹ ghi lòng
 180 Làm sao trả đặng ơn cùng tổ tiên”
 Cơm nắm chỉ có mấy viên
 Lưng đeo bầu nước tìm miền làm ăn
 Đói lòng áo rách che thân
 Đưa tay dắt mẹ dõng chân lên đường

III

**PHẬT DI ĐÀ VÀ TIÊN NỮ
THỬ LÒNG PHẠM CÔNG**

1

- 185 Bốn ngày rong ruổi dặm trường
Giữa trưa nắng gắt định dừng gốc đa
Mẹ con gặp một cụ già
Phơ phơ đầu bạc nước da đồi mồi
Phạm Công trông thấy ngùi ngùi :
- 190 “Xin ông thư thả ta ngồi nghỉ ngơi”
Nghe thôi ông cụ mừng vui :
“Ba ngày chịu đói không người đoái thương
May thay có bậu qua đường
Hãy xin bớt miếng sẻ nhường cho ta”
- 195 Phạm Công nghe nói xót xa
Sẵn lưng cơm nắm mở ra tức thì
Miếng cười : “Ông hãy ăn đi
Giữa trưa ông có việc gì ra đây”
Cụ già thông thả giải bày :
- 200 “Hiếm hoi sinh được mụn trai đầu lòng
Thỏa niềm rày ước mai mong
Tìm thầy cho học, theo vòng nghĩa nhân
Theo thầy vừa được ba xuân
Về nhà cưới vợ thành thân vuông tròn
- 205 Gia tài phá sạch chẳng còn
Hôm mai khốn đốn vì con vung tiền
Những tin con thảo dẫu hiền
Ai ngờ hết của chúng liền đuổi đi

- Dâu con sĩ nhục ẻ chề
 210 Cự lòng lão phải tính bề tha phương”
 Phạm Công nước mắt rưng rưng :
 “Công cha nghĩa mẹ như rừng như non
 Thấy người con tưởng thân con
 Chuyện người thảm thiết héo hon lòng này
 215 Thôi còn ba nắm cơm đây
 Xin ông cầm lấy đường dài dùng qua
 Ví dù con có lỡ ra
 Con xin nơi khác mẹ già cũng no”
 Cụ già nghe nói nhỏ to :
 220 “Ôn chàng tốt bụng mà cho như vậy
 Lòng chàng nhân hậu khôn tài
 Cho nên lão lấy cơm này một viên”
 Dứt lời cơm vẫn còn nguyên
 Lão ông thôi đã biến liền vời xa
 225 Chẳng ngờ là Phật Di Đà
 Thoắt về tàu với vua cha Ngọc hoàng
 Cùng quan văn võ hai hàng :
 “Chẳng ai ân nghĩa bằng chàng Phạm Công”
 Tiếng đồn đã đến cửu trùng
 230 Lại còn vang lời thủy cung động đình

2

- Ngọc hoàng muốn thấu sự tình
 Truyền đòi tiên nữ dâng trình viễn phương
 Tiên nữ vâng lệnh lên đường
 Xuống xem lòng dạ côi dương thế nào
 235 Phát phơ lời lá yếm đào
 Mất trần ai biết người nào tiên cung

- Bấy giờ vừa gặp Phạm Công
 Dương tay dắt mẹ đi rong đường làng
 Tiên nữ bèn đón lấy chàng :
- 240 “Xin ai chớ có vội vàng đi ngay
 Em là người ở phương tây
 Mẹ cha ép uống em nay lấy chồng
 Chỉ vì tạo hóa bất công
 Bắt em phải chịu cực lòng nơi đây
- 245 Nghe chàng hiểu nghĩa xưa nay
 Dậm trường rồng rã bốn ngày không ngơi
 Nhân duyên đành bởi sự trời
 Nên nay lại gặp có nơi tương phùng”
 Phạm Công nghe nói hãi hùng
- 250 Tay liền dắt mẹ bằng chừng nẻo xa :
 “Vợ chồng việc ấy xin tha
 Tôi đâu quên chuyện cụ già hôm xưa”
 Tiên nữ lời đã lọc lừa
 Ve chàng chẳng được về thưa tức thì
- 255 Ngọc hoàng phán hỏi vân vi :
 “Phạm Công nó nói điều gì với người”
 Tiên nữ quỳ xuống đáp lời :
 “Côi trần khó kiếm được người thứ hai
 Hạ tiên theo nói cả ngày
- 260 Dem lời ngon ngọt xoắn dây tơ hồng
 Nhưng chàng hiểu thảo lạ lòng
 Chẳng tưởng trai gái vợ chồng chút chi
 Cử kháng kháng dắt mẹ đi
 Dương gian để có ai bì Phạm Công”
- 265 Ngọc hoàng nghe cũng mừng lòng

Phán rằng : "Bậc ấy anh hùng không sai
 Thế gian những kẻ anh tài
 Xưa nay chưa thấy ai người chê tiên
 Khá khen hiếu nghĩa vẹn tuyền
 270 Rành rành phò mã trạng nguyên sau này"

IV

PHẠM CÔNG TÌM HỌC THẦY QUỲ CỐC. CÚC HOA CẢM MẾN PHẠM CÔNG

Trường thầy Quý Cốc gần đây
 Môn sinh thụ giáo xưa rày rất đông
 Mẹ con nghe nói nức lòng
 Lăn theo độc đạo núi sông cách vời
 275 Tới nơi trong dạ bồi hồi
 Đói nghèo thầy có nhận lời cho chẳng
 Muốn hỏi chẳng dám hé răng
 Thoắt thôi thầy đã ra sân gọi vào
 Mẹ con khép nép thưa chào
 280 Lay trình sư phụ thấp cao mấy lời :
 "Nghe đồn thầy dạy hơn người
 Xin đem cháu đến nương nơi mưa thuận
 Mẹ con gặp bước gian truân
 Xin thầy thương đến cho phần bảo ban"
 285 Giọng thầy lạnh nhạt nhạt khoan :
 "Ta thờ đạo thánh đem thân làm thầy
 Dặm nghìn hay đã đến đây
 Nếu ta không dạy xót mảy về không

- Ấu là ta cũng rộng lòng
 290 Cho vào ngồi đó cố công học hành
 Trưởng tràng ! Cho nó chiếu manh
 Chớ cho chiếu lành mà phí chiếu ta"
 Phạm Công nghe nói xót xa
 Trưởng tràng lại lấy mực ra bắt mài
 295 Chàng mài không được như ai
 Trưởng tràng quát ngắn quát dài một phen
 Phạm Công cay đắng phận hèn
 Cúi đầu nhịn nhục lệ liền tuôn rơi
 Rằng : "Anh không biết sự đời
 300 Chớ nên phỉ báng thân tôi làm gì
 Lộc trời giống rượu trong ly
 Mỗi người một chén mất đi đằng nào
 Giàu nghèo như thế chiêm bao
 Sự nay đã vậy việc sau khó lường
 305 Thấy người khốn khó cùng đường
 Chẳng thương thì cũng xin đừng nặng tay"
 Trưởng tràng đỏ mặt tía tai :
 "Đừng ai cho nó học bài làm chi
 Lấy màn che kín đèn đi
 310 Thế là nó phải chịu bề ngồi không"
 Đêm thầy dạo bước tràng trung
 Thoạt trông mắt đã rung rung bụi ngủi
 Phạm Công cầm sách dựa ngời
 Chờ cho chớp giật mấy hồi sáng ra
 315 Cõi theo mà học thiết tha.
 Nhận ra cậu bé mẹ già mồ côi
 Ân cần thầy bảo mấy lời :

- “Con cứ vào đó mà ngồi học đi
Thầy cho cơm áo no nê
320 Con chăm học tập lấy nghề ấm thân”
Vừa cười vừa nói lần lần :
“Tài này phò mã tất gần chẳng xa”
Trưởng tràng cười khẩy ba hoa :
“Làm nên phò mã chúng ta vào châu
325 Nó mà có số sang giàu
Chúng ta làm đứa lính hầu cũng xong”
Phạm Công bước vào nhà trong
Đốt đèn lên học nặng lòng tri ân
Ngày ngày cơm nước thầy ban
330 Thịt thà nhường mẹ mình toàn rau dưa

- Hai mươi bốn hiếu đời xưa
Chuyện ngàn năm trước bây giờ còn đây
Với người hiếu nghĩa thảo ngay
Trời kia cũng muốn cho hài nhân duyên
335 Cúc Hoa tính nét dịu hiền
Con quan tri phủ giá nên ngọc ngà
Ngồi ngồi độ tuổi mười ba
Mi cong mắt sáng làn da mịn hồng
Kính sử thuộc hết làm lòng
340 Thầy cho thay mặt dạy trong học đường
Thấy chàng hiếu nghĩa thì thương
Cúc Hoa cảm kích lòng thường chạnh đau
Châu trần tính chuyện dài lâu
Nỗi lòng dăm tỏ gót đầu hôm mai
345 Ba đông đèn sách giùi mài

Ai nào biết được lòng ai chẳng là
 Lâu ngày nhớ mẹ nhớ cha
 Nàng xin thầy được thăm nhà một phen
 Bao nhiêu sách vở bút nghiên
 350 Nàng đã gói ghém dành riêng cho chàng
 Ra về trong dạ ngổn ngang
 Xót xa duyên số nhớ nhàng một khi

Nhớ chàng luống những sầu bi
 Trong mình mang mối tình si nặng nề
 355 Dật dờ tỉnh tỉnh mê mê
 Nhắc đường học tập trễ nghề cử canh
 Tưởng công những rõ sự tình
 Ngắm nhìn thì thấy ra hình ử ê :
 “Sao con đi học mới về
 360 Vì đâu nên nổi mình ve gầy mòn
 Trước đây má phấn môi son
 Bảnh bao nét ngọc vuông tròn mặt hoa
 Sau ngày đi học phương xa
 Nghìn vàng thân ấy bỗng ra thế này”
 365 Ông bà ngẫm nghĩ thương thay :
 “Ai dầy dọa trẻ cho cay đắng già
 Con ta như thế bông hoa
 Phải khi tròn bóng phơi ra mặt trời
 Chuyện này chẳng phải chuyện chơi”
 370 Cho người đi khắp mọi nơi mời về
 Mời thầy chiếu kính⁽³⁾ tứ bề
 Bảy già ba trẻ vị chi mười người
 Lễ dâng khấn phật cầu trời

Đờ đàu chẳng thấy gầy thời hơn xưa
 375 Ông bà hôm sớm thần thờ
 Chứa hoài không đựng bỏ lơ sao đành :
 “Chiếu kính việc đã không thành
 Âu là đi bói cho rành biết sao”

*

Vợ chồng bàn định thấp cao
 380 Phu nhân sang chợ tìm vào bói xem
 Năm quan tiền lễ đặt lên
 Nhờ thầy xem quẻ bình yên thế nào
 Trước là gọi hạn gọi sao
 Sau xem phúc đức xem vào thế nhĩ”
 385 Thầy gieo quẻ xuống một khi
 Chắp tay cung kính thăm thì khẩn ngay
 Thoắt thôi thầy đã giải bày :
 “Cứ trong bản mệnh quẻ này bình yên”
 Phu nhân đứng đĩnh nói thêm :
 390 “Nữ nhĩ trẻ nó ngày đêm trong phòng
 Từ ngày đến học tràng trung
 Bổng dung mang bệnh hình dung âu sầu”
 Làm rằm thầy khẩn trước sau
 Cầm tiền gieo xuống gật đầu nói ngay :
 395 “Cứ xem trong tuổi tuất này
 Bệnh sao cơn tỉnh cơn say lạ kỳ
 Chẳng phải nội ngoại cô di
 Vong chú vong bác vong gì cũng không
 Chẳng tà ma cũng chẳng vong
 400 Quẻ này là quẻ phải lòng ai đây
 Cho nên ngộ bệnh làm vầy

Không tin bà hỏi tuổi này mà coi”

Phu nhân vội vã đáp lời :

“Con tôi nào phải là người nét hư”

405 *Nói rồi từ tạ bốc sư*

Nhanh chân thẳng trở dặm dư về nhà

*

Phu nhân hỏi nhỏ Cúc Hoa :

“Nay con có phải trắng hoa ai cùng”

Nàng rằng : “Đâu có lạ lùng

410 *Còn mắng sữa đã phải lòng người ta*

Năm nay con mới mười ba

Nào con có dám trắng hoa vật vờ”

“Nghe lời bói toán bằng quơ

Mẹ còn mang tám lòng ngờ bấy nay

415 *Có gì con cứ tỏ bày*

Đừng để cha mẹ đêm ngày xót xa

Mấy nơi vọng tộc thế gia

Lâu nay sẵn đón mẹ cha chuyện này”

Nàng rằng : “Có một chàng trai

420 *Đồng môn gần gũi suốt hai năm liền*

Phận hèn nhưng chỉ không hèn

Học theo ánh chớp thay đèn, nét na

Bữa ăn dâng kính mẹ già

Mình thì cơm muối cơm cà vài lưng

425 *Người hiếu nghĩa nghĩ mà thương*

Lâu dần lại thấy vấn vương trong lòng

Xa rồi nhớ nhớ mong mong

Chập chờn mơ tưởng tơ hồng cùng ai”

Ông bà nghe kể một hai

- 430 *Rung rung nước mắt thở dài giây lâu :*
"Sao con chẳng nói từ đầu
Để phải cúng bái lao đao bấy chầy
Đã ra duyên sự làm vầy
Cũng bằng chim phượng đỗ cây ngô đồng
 435 *Lòng con nhất quyết tơ hồng*
Mẹ cha cũng phải chiều lòng chứ sao
Chẳng tham gác tía lâu cao
Thì ta gọi đến mà trao xích thằng"

V

**PHẠM CÔNG ĐƯỢC GỌI ĐẾN NHÀ
 CÚC HOA. NÀNG GIÚP TIỀN BẠC
 CHO CHÀNG ĐỂ LÀM LỄ CƯỚI**

- Cúc Hoa nghe nói vui mừng*
 440 *Cúi đầu lạy tạ cảm lòng mẹ cha*
Thoắt thôi trở gót phòng hoa
Gọi con hoàn lại dặn qua mấy lời :
"Bay lên trường học tức thời
Thấy người áo rách hãy mời về ngay
 445 *Những người áo đỏ hãy hãy*
Chớ nên rước họ tới đây làm gì"
Liều hoàn vâng lệnh ra đi
Quá trưa đã tới gần kề tràng môn
Toàn người áo đỏ đông ngòm
 450 *Áo rách chẳng có đứng chôn cả chân*
Trở đi trở lại tần ngần

- Thấy người dắt mẹ bước lên bờ sông
 Liễu hoàn nhẹ nhõm trong lòng :
 “Chàng kia có phải Phạm Công chăng là”
 455 Phạm Công liền bảo mẹ già :
 “Cớ sao lại có đàn bà gọi chi”
 Chàng bèn nói lại một khi :
 “Nhà cô nào đó hỏi gì đến tôi”
 Liễu hoàn lễ phép đáp lời :
 460 “Nữ tỳ dâu dám bắt Người gọi cô
 Chuyện gì không biết nhỏ to
 Mà quan tri phủ dạy vô dòi chàng”
 Phạm Công trong dạ bàng hoàng :
 “Người dòi hay dở cô tường hay không”
 465 Hoàn rằng : “Phép nước chí công
 Can chi quan phải bàn cùng với tôi”
 Phạm Công nét mặt kém tươi :
 “Nếu quan tri phủ sai thời có nha
 Cớ sao lại bảo đàn bà
 470 Tôi nay tiến thoái thật là khó thay”
 Liễu hoàn ngon ngọt giải bày :
 “Nếu sao tôi sẽ chịu thay cho chàng”
 Phạm Công chưa hết ngỡ ngàng :
 “Quan mà gọi tới ắt thường khảo tra”
 475 Cuối cùng đành dắt mẹ già
 Bước vào lạy tạ gần xa tứ bề
 Đồng môn hạng nhất hạng nhì :
 “Anh em ở lại tôi đi phen này”
 Lên thềm quỳ lạy trình thầy :
 480 “Ngẫm tình sư đệ con nay tử thâm”

- Đồng môn họp lại bàn ngẫm :
 “Vĩ dù quan phủ giam cầm Phạm Công
 Chúng ta phải thật đồng lòng
 Góp tiền sang chạy mở gông cho chàng”
 485 Cười vui thầy nói rõ ràng :
 “Nó đi hẳn được về vang phen này”
 Chàng theo cô gái đi ngay
 Tay gầy dắt mẹ một giây không rời
 Trập trùng đồi núi dặm khơi
 490 Chiều tối tới dặng gần nơi công đường
 Chòi canh rải rác khắp vùng
 Bốn bề vờ vợi bịt bùng tường cao
 Liều mình chàng mới bước vào
 Cửa quan tri phủ người nào chẳng ghê
 495 Tướng công quay mặt ra hè
 Hỏi : “Chàng nho sĩ mới về tới đây
 Chiếu hoa sắp sẵn lâu tây
 Mẹ con nho sĩ vào đây thư ngồi
 Cơm canh đã chín cả rồi
 500 Ăn xong rồi sẽ có lời gửi trao”
 Nàng nhìn qua bức trướng đào
 Lòng càng ưa nét thanh cao bội phần
 Thấy chàng có dáng bắn khoắn
 Tướng công cười mỉm lại gần ung dung :
 505 “Cúc Hoa một dạ thủy chung
 Còn chi nghi ngại nói ông nghe chùng”
 Phạm Công quỳ xuống rưng rưng :
 “Cả nhà cơ cực cùng đường bấy nay
 Thân con như thể ăn mày

- 510 Có đâu chữ nghĩa sánh tày người ta”
 Tướng công nói rõ gần xa :
 “Quý lòng ham học thôi mà sá chi
 Con ta ham nét nhân nghi
 Cho nên mới gọi chàng về tới đây
- 515 Từ khi thụ giáo trường thầy
 Bốn trăm đồng học đông tây anh tài
 Nó chẳng nhòm ngó đến ai
 Thấy chàng nho sĩ lòng hoài nhớ thương
 Về nhà phiên muộn trăm đường
- 520 Thuộc thang chẳng bớt vô vàng dung nhan
 Nay chàng muốn kết phượng loan
 Xuyên vàng ba cặp mới hoàn nhân duyên”
 Phạm Công nghe nói lòng phiền
 Đất bằng phút chốc nổi liền phong ba
- 525 Cáo đâu dám sánh liên hoa
 Cú nào dám độ tiên nga mỹ miều
 Nghĩ mình chút phận hẩm hiu
 Bạc vàng chẳng có tính chiều nào xong
 Cúc Hoa ngồi ở nhà trong
- 530 Nghe cha nói vậy mà lòng ngổn ngang
 Thấy Người thách bạc thách vàng
 Dẫn hoàn ra bảo kéo chàng sợ e :
 “Đừng bó tay chờ bỏ về
 Khó khăn em liệu mọi bề êm xuôi
- 535 Canh ba thanh vắng không người
 Bấy giờ em sẽ có lời thưa qua”

Căn cơ vốn tính đàn bà

- Tay hòm thìa khóa cửa nhà điền trang
 Bao nhiêu hòm bạc hòm vàng
 540 Mẹ cha giao cả cho nàng lâu nay
 Trống lầu vừa điểm canh hai
 Cúc Hoa bèn lên ra ngoài đứng trông
 Thấy người ngủ hết tây đông
 Bảo chàng vào đây liệu chừng một phen :
 545 “Xin chàng chớ ngại chớ phiền
 Nửa ngày thu vén đã yên cả rồi
 Nhờ chàng chuyển đỡ mà thôi”
 Phạm Công nghe nói bồi hồi không yên
 Cúc Hoa thấy thế bèn khuyên :
 550 “Chấp kinh thi phải tòng quyền mới qua
 Xưa nay lắm bậc tài hoa
 Mà đành chịu để đàn bà chê quẻ”
 Phạm Công lòng vẫn rụt rè
 Nghe nàng cũng quyết một bề cho xong
 555 Cúc Hoa liền mở cửa phòng
 Cho xem vàng bạc bên trong sẵn sàng
 Trấn an nàng rủ tai chàng :
 “Của riêng em đó vô vàn thiếu chi
 Mai kia có xảy chuyện gì
 560 Mặc em lo liệu chàng thì yên tâm”
 Canh tư rồi lại canh năm
 Hai người chuyên được bốn trăm quan tiền
 Đến khi gà gáy liền liền
 Bạc vàng lấy đủ đã yên một niềm
 565 Nàng lo đóng cửa thật êm
 Chàng thì nhón gót bậc thêm bước sang

- Ngoài kia tiền xếp ngón ngang
 Xuyên vòng đủ hết bạc vàng thiếu dẫu
 Canh năm trống điểm trên lầu
 570 Chân trời ửng đỏ một màu phía xa
 Phạm Công quỳ lạy ông bà
 Đá đồng long cổn xô sa xuyên vàng
 Xiêm y ba bộ rõ ràng
 Phạm Công khi ấy vẻ vang ai bì
 575 Tướng công phán hỏi tức thì :
 “Của dẫu nói rõ mọi bề ông hay”
 Phạm Công lúng túng thưa bày :
 “Con vừa đi mượn trường thầy nơi xa”
 Tướng công bậm độn xem qua :
 580 “Quê này là quê của ta thực rồi
 Tý Sửu dần mao ngọ mùi
 Trong nhà có trộm chẳng người dẫu xa
 Trường thầy sao những của ta”
 Bèn gọi đầy tớ : “Bay ra bắt vào”
 585 Phạm Công luống cuống sợ sao
 Nghe lời nàng phải tù lao phen này
 Cúc Hoa nhìn thấy thương thay
 Lạy cha lạy mẹ giải bày vân vi :
 “Ví dù có xảy chuyện gì
 590 Tội con con chịu can chi đến chàng
 Nhà ta lĩnh kính bạc vàng
 Chàng thì dôi rách bỏ làng ra đi
 Tơ hồng nguyệt lão đã xe
 Duyên trời đã định phu thê trọn đời
 595 Thỏa lòng ước nguyện lứa đôi

- Con dâu trộm cắp để rồi cho ai
 Kim ngân quý vật một hai
 Là cha mẹ để cho ngày cưới con”
 Lạy cha lạy mẹ nỉ non :
- 600 “Chuyện này âu cũng tại con nhiều bề
 Nếu cha chẳng có thương vì
 Tội con con chịu chàng thì xin tha”
 Ông bà ôm lấy Cúc Hoa :
- 605 “Tơ duyên trời định con ta chắc rồi
 Buổi đầu ướm hỏi thử chơi
 Xem chàng nho sĩ ra người thế nao”

- Ba ngày rộn rã vui sao
 Lễ mừng ăn hỏi kẻ vào người ra
 Cầu xin tiên tổ gần xa
- 610 Độ trì hai trẻ thuận hòa trước sau
 Cầu xin Bắc đẩu Nam tào
 Chúng cho đôi lứa bên nhau trọn đời
 Bà tri phủ lại ngỏ lời
 Muốn ông xem tuổi cho đôi vợ chồng
- 615 Tướng công mới bảo Phạm Công :
 “Tuổi gì có nhớ nói cùng cha hay”
 Phạm Công tính đốt ngón tay :
 “Tuổi con mười tám thực nay tuổi dần”
 Tướng công nét mặt trầm ngâm :
- 620 “Con ta tuổi tuất có phần hợp đây
 Tuất dần sum họp hôm mai
 Trăm năm chữ thọ sánh vai chữ tình”
 Nói vậy nhưng bụng dinh ninh :

“Cứ xem hai tuổi thực tình khắc nhau
 625 Sống chung chẳng mấy dài lâu
 Mẹ già cũng sắp về châu tổ tiên
 Cơ trời nghĩ thật linh thiêng
 Ta đành giữ miệng cho yên cửa nhà”

VI

PHẠM CÔNG AN TÁNG MẸ VÀ DI TÁNG CHA

Quả nhiên chỉ mấy ngày qua
 630 Xem ra sức khỏe Dương bà sút mau
 Phạm Công trí quẩn lòng đau
 Cuối xin tính chuyện hoãn vào dịp sau
 Lão bà nghe nói thều thào :
 “Vi con mẹ chẳng khi nào tiếc chi
 635 Các con hãy lấy nhau đi
 Mẹ tám mươi tuổi lo gì thác oan
 May nay gặp chốn quyền môn
 Được dâu phú quý cho con nương nhờ
 Tình duyên chỗ để hững hờ
 640 Hay chi cái cảnh đợi chờ phượng loan”
 Cúc Hoa cũng thấy bàn hoàn :
 “Tâm thành thì được trời ban phúc mà
 Xin chàng gác chuyện nguyệt hoa
 Trăm năm kết tóc duyên ta vội gì”
 645 Phạm Công một dạ kiên trì
 Mười hôm ròng rã không hề gió trăng

*Đêm ngày cầu khẩn quý thần
Nhưng không ngăn được người thân lìa đời
Phạm Công vật vờ kêu trời :*

- 650 “*Mẹ con chưa được thành thoi ngày nào
Trời ơi trời ở trên cao
Liệu trời có thấu nỗi đau bời bời
Mẹ con đói khổ một đời
Con nay mất mặt thì Người xa con”*
655 *Cúc Hoa hiếu nghĩa sắt son
Tóc mây chấm đất cắt còn ngang vai*

*

- Sực nghe tin dữ đến nơi
Ông bà tri phủ kịp thời tới ngay
Xuất tiền sắm sửa lễ bày
660 *Mình tình nỉ nía gối dầy áo quan
Linh xa sơn đỏ thếp vàng
Nhiều điều phủ lấy hai hàng gấm bao
Câu đối thêu lụa hồng đào
Tám mươi cờ xí giương cao rõ ràng
665 *Xung quanh đèn đuốc sáng choang
Giữa thì sãi vãi hai hàng tụng kinh
Phạm Công ra trước mình tình
Tướng công mới nói sự tình vãn vi :
“Đó đây cách trở nhiều bề
670 *Hãy rước linh cữu đưa về cố hương
Vui gì cái cảnh tha phương
Xa nơi chòm xóm thân thương sum vầy”
Đoàn người rong ruổi dặm dài
Rước đưa linh cữu mười ngày tới nơi****

*

- 675 Chàng cho xem đất hẩn hoi
 Mồ xây khoáng đạt gần nơi chùa làng
 Cúc Hoa mới hỏi chồng rằng :
 “Thì hài thân phụ xưa chàng chôn đâu
 Muốn cho con cháu dồi dào
 680 Hài cốt cha mẹ táng vào một nơi”
 Phạm Công mừng rỡ đáp lời :
 “Thì hài đạo ấy anh vui gốc cây
 Nàng đã bảo vậy thì nay
 Ta đem di táng về đây gần kề
 685 Có lục liễu có thanh hòe
 Thêm phần cao ráo thêm bề phong quang
 Trong quan ngoài quách vững vàng
 Hoa văn đắp nổi trông càng thanh tao”

*

- Phạm Công ruột xót như bào
 690 Không ngời cầu khẩn trời cao đất dày
 Suốt trong ba tháng mười ngày
 Đền nhang cúng lễ tỏ bày thành tâm
 Mong hồn cha mẹ cõi âm
 Đặng bề siêu thoát đặng phần thanh thoi
 695 Chàng bèn chọn tháng chọn nơi
 Dựng đàn tươm tất kịp thời làm chay
 Thỉnh kinh niệm Phật đêm ngày
 Hoa thơm đàn tế nhang bay mộ phần
 Nối đau rồi cũng vơi dần
 700 Ba mươi sáu tháng tới tuần mãn tang

*

- Nhà còn mỗi chiếc xuyên vàng
 Mẹ cho ngày cưới giữ giàng phòng xa
 Cúc Hoa đã phải mang ra
 Bán đi báo hiếu cho cha mẹ chồng*
- 705 *Nàng bèn nói với Phạm Công :*
*"Thiếp xin giải tỏ thủy chung như vậy
 Việc nhà mặc thiếp ra tay
 Xin chàng cứ học cho hay muốn phần
 Khen chàng hiếu trọng tình thâm*
- 710 *Ba năm tang chế toàn năm giường không
 Chịu chàng lòng dạ kiên trung
 Chỉ lo vô hậu ngại ngừng mai sau
 Vợ chồng tình nghĩa dài lâu
 Trăm năm gắn bó trước sau thuận hòa"*

VII

PHẠM CÔNG TỪ BIỆT VỢ ĐI THI

- 715 *Tình chồng nghĩa vợ mặn mà
 Chưa đầy ba tháng nàng đã mang thai
 Phạm Công tính chuyện đường dài
 Bèn cầm tay vợ một hai tỏ bày :*
"Lo cho phụ mẫu với đầy
- 720 *Bạc tiền hết sạch bấy chầy còn chi
 Khai hoa nở nhụy tới kỳ
 Lấy gì cho mẹ lấy gì cho con"
 Cúc Hoa nghe nói nỉ non :
 "Cầu trời cho dựng vương tròn sẽ hay"*

725 Chợt nghe chiếu chỉ định ngày
 Khoa thi vua mở ở ngay kinh kỳ
 Sinh đồ nô nức ra đi
 Công danh vẫy gọi khắp giềng xa
 Phạm Công lo lúc khai hoa

730 Vắng chàng mình vợ ở nhà ai nuôi
 Cúc Hoa thủ thủ : "Chàng ơi
 Có đi mới có tin vui báo về
 Thai sinh trời đất định kỳ
 Ở nhà mặc thiếp cứ đi theo người"

*

735 Thấy nàng đã nói hết lời
 Phạm Công quyết chí sắp dờ chân đi
 Nàng rằng : "Còn tám lạng kia
 Âu là thiếp cất xiêm y cho chàng"
 Phạm Công nghe nói càng thương

740 Rằng : "Anh đã có áo trường mặc đây
 Lụa con em giữ mà may
 Anh thêm yên dạ những ngày quan san"
 Cúc Hoa nước mắt chứa chan :
 "Xin chàng ăn mặc cho sang bằng người"

745 Người ta gấm vóc cả đời
 Lướt là năm tháng đủ mùi ăn chơi
 Chàng thì áo xống tả tơi
 Không bằng chúng bạn hổ ngươi lắm mà
 Có chiếc áo cưới lụa sa

750 Lâu nay thiếp giữ một mà trong rương
 Âu là ta khấn âm dương
 Về ai nấy mặc chứ đừng duỗi ra"

Tiền gieo ba lượt cả ba
Đất trời không nói áo là về ai⁽⁴⁾

755 Cúc Hoa bèn cắt làm hai
Phạm Công lấy nửa cho hai đôi bên :

"Anh còn có sáu đồng tiền
Ra đi để lại cho em ba đồng"

Bùi ngủi nước mắt ròng ròng
760 Giờ lâu mới bước thẳng giòng lên đường

*

Sinh đồ nom thấy khinh thường
Đem lòng rẻ rúng xem phường trẻ trâu :

"Thằng này mày định đi đâu
Liệu mày có muốn gánh hầu dâu thuê"

765 Chàng rằng : "Chớ có nói mê
Mở dây thừng thái tội gì hầu bay"

Sinh đồ vào quán đông tây
Ăn ngon ngủ ấm dăm dãi lai kinh

Phạm Công tới đến nằm đình
770 Sinh đồ ca cẩm : "Chúng mình nhục lây"

Phạm Công bèn đáp lại ngay :
"Bọn bay đâu được ở tày mở dây

Ròng vờn lân múa hạc bay
Có hồ xanh nước có cây chọc trời

775 Trần ai ai biết anh tài
Thì đem cảnh sắc mà mời tướng khanh"

*

Phạm Công đang giữa lộ trình
Bấm tay nhớ đến ngày lành giỗ cha

Khi đi dặn vợ ở nhà :

- 780 *"Lung cơm đĩa muối em hòa kính dâng"*
Một mình đất khách băng khuâng
Công ơn dưỡng dục lòng hằng khôn quên
Tương rau cơm thính mọn hèn
Giữa đường lạng lẽ cơm đèn cúng cha
 785 *Tâm thành động đến cô xa*
Việc chi cứ phải khẩn ra thành lời

VIII

PHẠM CÔNG HAI LẦN ĐỔ TRẠNG NGUYÊN, CẢ HAI LẦN ĐỀU BỊ KẾT TỘI VÌ KHÔNG CHỊU LẤY CÔNG CHÚA. PHẠM CÔNG ĐƯỢC TRỜI PHẬT CỨU

1

- Phạm Công đi tiếp một hơi*
Hai mươi ngày lễ tới nơi kinh kỳ
Bảy nghìn sĩ tử vào thi
 790 *Rớt dần gần hết liệu bề hồi hương*
Phạm Công vẫn tứ khác thường
Đứng đầu đỗ trạng phố phường nức tên
Nguy vương truyền gọi vào liền
Sắc ban áo mũ trạng nguyên sáng ngời
 795 *Cuối cùng vua mới ngỏ lời :*
"Trẫm thiếu thái tử nối ngôi trị vì
Trời cho được một nữ nhi
Mày ngài mất phượng dung nghi ai tày
Mới mười ba tuổi năm nay
 800 *Trẫm gả cho trạng sum vầy thất gia"*

- Nói rồi dẫn trạng đi ra
 Sang vườn thượng uyển trăm hoa ngạt ngào
 Muôn hồng ngàn tia lao xao
 Cành xanh gió động vẫy chào trạng nguyên
- 805 Công chúa vâng lệnh vua truyền
 Phấn son trang điểm bước lên thêm ngà
 Cung thiềm hé bóng Hằng Nga
 Bá quan nhìn thấy mặt hoa rõ ràng
 Công chúa đứng trước đèn vàng
- 810 Tay bưng chén ngọc mời chàng trạng nguyên
 Nàng rằng : "Trời định nhân duyên
 Đôi ta kết hợp phỉ nguyên thừa long"
 Tay vua đỡ lấy chén hồng
 Trao cho quan trạng tỏ lòng ái nhi
- 815 Phạm Công cầm lấy tức thì
 Tưởng dâu chàng sẽ cạm ly vui mừng
 Ai dè chàng hất sau lưng
 Công chúa nom thấy mặt bưng tia tai
 Sốc kia há then với tài
- 820 Hai hàng vắn vớ ai ai lắt đầu
 Công chúa ren rén vào châu
 Sự tình tau hết trước sau không hòa
 Lệnh truyền tân trạng vào tòa
 Hỏi : "Sao khinh rẻ con ta đường này"
- 825 Cớ gì rượu đã trao tay
 Đỡ lấy rồi lại tính bài hất đi
 Hay là không xứng hiền thê
 Con ta chẳng đáng trạng thì nói qua"
 Phạm Công quỳ tấu thực thà :

- 830 "Vợ thân thai nghén ở nhà sắp sinh
 Chưa tường no đói dữ lành
 Vui gì mà lại thị thành ăn chơi"
 Công chúa nằng nặc một lời
 Tâu xin giam trượng tức thời không tha
- 835 Triều đình thương hại tâu qua
 Xin vua tha giết bắt ra đi đây
 Phạm Công thẳng thốt đấng cay
 Ước gì bay được về ngay quê nhà :
 "Thấu chăng em hỡi Cúc Hoa
- 840 Thân anh tù tội nơi xa lạc loài
 Tưởng đi múa bút khoe tài
 Vợ chồng qua được những ngày cháo rau
 Nghĩ đời tốt đẹp ngờ đâu
 Phải cơn ác mộng khi nào thoát dây
- 845 Em còn trẻ dại thơ ngây
 Lại đang thai nghén đợi ngày khai hoa
 Đau lòng chưa hỡi Cúc Hoa
 Phạm Công xưa đó nay là phạm nhân
 Lòng anh thương xót muôn phần
- 850 Mà chỉ biết khấn trời gần trời xa
 Cầu xin hồn phách mẹ cha
 Độ trì em bước được qua nhịp cầu"
 Thoát thôi vua phán bãi châu
 Phạm Công từ già công hầu đời chân
- 855 Đi kèm có đám quân quan
 Giải người tù tội bước lần nẻo xa

- Phạm Công giờ đã rời xa kinh kỳ
 Hung Nô đang mở khoa thi
 860 Kén tài phò mã tính bề truyền ngôi
 Bảng treo khắp hết mọi nơi
 Bốn phương sĩ tử người người về thi :
 “Ai mà đỗ trạng đàn trì
 Ngôi vàng trăm sẽ nhường vì ngay cho”
 865 Bốn nghìn năm chục sinh đồ
 Ngón ngang lầu chông thành đô đông ngòm.
 Ngựa tay không chịu đứng dòm
 Vì cơ hàn vẫn còn ôm mộng vàng
 Đang tù tội muốn vẽ vang
 870 Hay vì gì nữa hỡi chàng Phạm Công
 Chỉ thấy chàng lại ung dung
 Phun châu nhả ngọc tranh hùng một phen
 Và chàng lại đỗ trạng nguyên
 Đỗ xong mới kịp nghĩ nên giấu tài
 875 Biết mình vô ngần buông dài
 Biết mình đã chuốc lấy tai họa rồi
 Hung Nô hoan hỉ truyền mời
 Rước quan trạng tới tươi cười ban khen
 Bá quan ca ngợi trạng nguyên
 880 Ròng bay bút pháp, vô biên văn tài
 Phạm Công rạng rỡ cân đai
 Thoát quên tai họa tháng ngày trải qua
 Đang vui vua phán lời ra :
 “Trẫm có công chúa tài hoa khác vời
 885 Dung nhan cá lặn nhận rơi
 Trẫm gả cho trạng tron đời bên nhau”

*Phạm Công sụp lạy : "Muôn tâu
Chuyện nhà thần đã trước sau vẹn tròn
Một vợ cùng với hai con"*

890 *Công chúa bước tới hỏi đồn tháp cao :*

*"Vợ chàng bé lớn con dâu
Chàng bao nhiêu tuổi buổi đầu tam khôi
Hỏi chàng có muốn sánh đôi
Hay là chẳng muốn ngỏ lời cho mình"*

895 *"Cúi xin lượng cả thấu tình*

Tao khang đã có thần dành xin thôi"

Hung Nô con giận bởi bởi

Truyền giam quan trạng vì lời nói ngoa

Gông cùm treo kẹp chẳng tha

900 *Xem còn chờ được vợ nhà nữa không*

Hung Nô tức tối gạn gùng :

"Nào người có chịu làm chồng con ta"

Trạng rằng : "Tâu lạy quốc gia

Công chúa xếp hạng tiên nga đền rồng

905 *Ngôi cao tột bậc triều trung*

Dân hèn không xứng được cùng sánh đôi

Hỡi ôi công chúa hỡi ôi

Ai làm nên nỗi hại tôi thế này"

Hung Nô tím cả mặt mày

910 *Mắng rằng : "Ta chịu thẳng này khó xong"*

Lôi đình một trận cuồng phong

Truyền quân trị tội Phạm Công chớ chầy

Quân vâng hiệu lệnh chặt tay

Khoét hai con mắt rút mày xẻo tai

915 *Đục cả hai hàm răng nhai*

Phạm Công đau đớn rên hoài khôn nguôi

3

- Chàng bèn nhắm số thành lời
 Tay cụt chấp lại vái trời gần xa
 Du thần hòm ấỵ đi qua
 920 Thấy tình cảnh ấỵ biết là có oan
 Liền về tâu đấng Ngọc hoàng
 Kíp truyền chư vị sửa sang vào tòa
 Trước đòi đức Phật Di Đà
 Sau đòi đến cả Phật bà Đức ông
 925 Các vị đều tới hội đồng
 Đòi cả La hán lo công chuyện này
 Người cười hạc kẻ rê mây
 Thảy đều có mặt ở ngay bệ rồng
 Pháp quan đọc số Phạm Công
 930 Đặt cho chư vị hội đồng xác minh
 Ngọc hoàng nghe số giật mình
 Gớm thay tội ác sinh linh cõi trần
 Liền sai hỏa tót chư quân
 Lệnh cho tra xét xử phân việc này
 935 Phật bà nghìn mắt nghìn tay
 Phật tổ cũng phải tính bài ra đi
 Quan âm bay đến tức thì
 Ngọc hoàng chủ tọa đàn trì hỏi tra
 Bao nhiêu sự ác khui ra
 940 Tội hình chồng chất chẳng tha được nào
 Lệnh truyền binh mã thiên tào
 Ầm ầm kéo xuống tiến vào thành đô
 Thế quân như nước vỡ bờ

- Vua Hung Nô sợ cơ đồ tan hoang
 945 *Chỉnh tề áo mũ vội vàng*
Cúi đầu nghe lệnh pháp quan thiên đình :
 "Trị dân lý phải trên tình
Phép dẫu có phép khổ hình chặt tay"
 Bá quan khi ấy giải bày :
 950 *"Lệnh vua ban xuống đó đây thi hành*
 Vua muốn trạng lấy con mình
Trạng lại chẳng chịu thực tình khó khoan"
 Pháp quan mới hỏi rõ ràng :
 "Hàm rằng có đục hay chàng cáo oan"
 955 *Hung Nô sợ quá nói tràn :*
 "Vi hiềm việc khác cáo gian việc này"
 Pháp quan mới bảo rằng : "Nay
Đòi Thổ công đến bắt khai cho cùng
 Pháp quan cứ phép chẳng dung
 960 *Thổ công cầm bút viết cung dâng hoàng*
 Ngày giờ ghi chép rõ ràng
Nhục hình tàn hại thân chàng Phạm Công
 Ép lấy công chưa không xong
 Chỉ vì bê mặt mà mong hại người
 965 *Lúc này chứng cứ đủ rồi*
Pháp quan đồng dục mấy lời sau đây :
 "Việc vua làm thật quá tay
 Kiểm vàng ấn ngọc nộp ngay đem về"
 Hung Nô nghe nói mẩn mê
 970 *Mặt rồng thất sắc nần nì thấp cao*
 Pháp quan về lại thiên tào
 Khẩu đầu dâng ấn nộp trao sân rồng

*Ngọc hoàng dạy : “Đem vào trong !
Tay rãng tai mắt Phạm Công thế nào”*

- 975 *Hỏi rồi bèn phán trước lâu :
“Lấy bình tiên dược mau mau bằng miền
Chữa cho thân thể trạng nguyên
Để chàng trọn vẹn bình yên lại nhà
Chân tay mình mẩy thịt da*
- 980 *Mặt mày tai mắt lại là như xưa”
Phạm Công thoát nạn sùng sờ
Ơn nhờ trời Phật ơn nhờ mẹ cha
Dặm xa rảo bước về nhà
Bồn chồn không biết Cúc Hoa thế nào*
- 985 *Nghìn trùng cách trở xiết bao
Thương nhau sông rộng núi cao quản gì
Miễn là gặpặng thê nhi
Thở than ôm ấp vỗ về hàn huyên*

IX

PHẠM CÔNG ĐỔ TRẠNG NGUYÊN LẦN THỨ BA. GIA ĐÌNH ĐOÀN TỤ. CÚC HOA MẮT

- Phạm Công suy nghĩ triền miên*
- 990 *Bước đôn hai tháng tới miền Đăng Châu
Lòng chàng xiết nỗi thăm sầu
Thủy chung mắc tội tài cao cơ hàn
Nghĩ trời cũng thật đa đoan
Vẽ toàn danh lợi cho toàn éo le*

- 995 Niềm riêng chẳng dám giải giề
 Gặp khoa thi lại tính bề tiến thân
 Sinh đồ cười nói râm ran
 Kinh kỳ cờ quạt hân hoan mời chào
 Phạm Công nghĩ : "Mất gì đâu"
- 1000 Qua đây nhân tiện ta vào thi chơi
 Làm trai sinh ở trên đời
 Áo xiêm cũng phải quỵên lời núi sông"
 Sinh đồ kéo đến rất đông
 Trông môn ghé mắt, Phạm Công ngó vào
- 1005 Quân quan mới hỏi : "Người nào"
 Rằng : "Người ngoại quốc cũng vào thi đây"
 Bút thần rồng múa phượng bay
 Nhanh tay dẹt gấm miệt mài thêu hoa
 Sĩ lâm ai dám sánh qua
- 1010 Bá quan khanh tướng cho là tài cao
 Phạm Công được xếp đỗ đầu
 Trạng nguyên ngôi ấy công hầu cầm tay
 Vua truyền rước trạng vào ngay
 Phán đem mũ măng cân đai cho chàng
- 1015 Bệ rồng bèn phán rõ ràng :
 "Trẫm có công chúa vẻ vang mọi điều
 Da ngà mắt phượng mỹ miều
 Nhân duyên chưa định sớm chiều nơi nao
 Nay trẫm thấy trạng anh hào
- 1020 Nên lòng trẫm muốn kết giao đời đời
 Vĩ dù y được như lời
 Trẫm sẽ cho trạng nối ngôi cửu trùng"
 Phạm Công nước mắt rùng rùng :

- “Phu thê thần vẫn thủy chung một lời”
 1025 Trịnh vương cơn giận sục sôi
 Chỉ truyền khanh tướng các nơi về châu :
 “Chiếu theo phép nước trước sau
 Bất trượng nguyên bỏ vạc dầu không tha”
 Được tin công chúa bước ra
 1030 Khấu đầu tâu với vua cha cứu trùng :
 “Con nay hổ phận má hồng
 Trạng nguyên đã có dèo bông trước kia
 Mong cho thi đỗ mà về
 Võng điều đón rước vinh quy lại nhà
 1035 Con là công chúa kiêu sa
 Thiếu gì đấng đối mà ta ép người
 Xin cha lượng cả khoan thai
 Tha cho quan trạng về nơi gia đình”
 Trịnh vương lời lẽ phân minh
 1040 Phán rằng : “Công chúa tiến hành chàng xa
 Trẫm phong chức trọng khôi khoa
 Ngày sau ta mất thay ta trị vì
 Phong làm phò mã đàn trì
 Cho quyền tiết chế tước thì quận công
 1045 Muốn bao thủy bộ mặc lòng
 Bóng cờ rợp đất tiếng công vang non”
 Trạng nguyên bái biệt triều môn
 Thong dong người ngựa bước dôn nẻo quê

✱

- Thấy chồng sao mãi chẳng về
 1050 Cúc Hoa trong dạ có bề hồ nghi :
 “Kính thành người đẹp thiếu chi

- Hay là chàng đã quên đi những ngày
 Con thì non nớt trong thai
 Chồng thì xa vắng cây ai bây giờ
 1055 Chờ khi sinh nở sớm trưa
 Tránh sao cho khỏi gió mưa thất thường"
 Còn đang than thở nhớ thương
 Phạm Công đâu đã viễn phương trở về
 Cúc Hoa chuyển dạ canh khuya
 1060 Bụng đau quặn quại tức thì khai hoa
 Phạm Công chân bước vào nhà
 Hai tay ôm lấy Cúc Hoa khóc ròng :
 "Em ôi có thấu tình không
 Xa nhau ngàn ấy mà lòng đắng cay
 1065 Bây giờ anh đã về đây
 Mong sao bù lại những ngày khổ đau"
 Lân bàn kẻ trước người sau
 Dem cho thịt cá dọn lau cửa nhà
 Tình làng nghĩa xóm chan hòa
 1070 Lại mừng quan trạng phương xa mới về
 Gia đình nay dặng đề huê
 Sinh con xinh đẹp tràn trề lộc quan
 Cúc Hoa mê mẩn tâm thần
 Thuốc thang ba bữa tỉnh dần nói ra :
 1075 "Chàng ôi có thấu chăng là
 Bấy lâu vô vô quê nhà nhớ thương
 Lo chàng lại bén tơ vương
 Có the quên lựa, có vàng quên thau"
 Phạm Công lòng những quặn đau
 1080 Nguồn cơn kể lẽ rầu rầu vân vi :

- “Sân rồng anh đến tâu quý
 Vua thấy đồ trạng tức thì gả con
 Biết anh một dạ sắt son
 Vậy mà họ còn ra sức ép duyên
 1085 Hung Nô thì nổi cơn điên
 Xẻo tai khoét mắt chặt liền hai tay
 Thấu tình lời sớ tâu bày
 Trời ban cho một bình đầy thuốc tiên
 Thân anh lại được hoàn nguyên
 1090 Nhờ trời lại được bằng miền về đây
 Thủy chung lòng vẫn một hai
 Lại thương em phải mang thai nặng nề
 Lòng nào tưởng sự nguyệt huê
 Mà em lo lắng nọ kia thêm phiền”
 1095 Cúc Hoa quý xuống thưa liền :
 “Một đời gặp đáng chồng hiền yên thân
 Chàng mà ăn ở có nhân
 Trên đầu nhật nguyệt quý thần chứng tri”
 Nói thôi ngồi tựa màn the
 1100 Thấy con tướng mạo có bề thanh cao
 Vợ chồng nhìn ngắm vui sao
 Đặt tên Tiến Lộc mai sau đôi dòng
 Mớm nuôi lòng những mừng lòng
 Coi hơn ngọc quý vàng ròng trời trao

- 1105 Lầu son gác tía ra vào
 Lọng tàn rực rỡ quân hầu râm ran
 Vinh hoa bỏ lúc gian truân
 Chữ tình thêm đậm thêm xuân từng ngày

- Ba năm mai trúc vui vầy*
 1110 *Cúc Hoa đã lại đến ngày có thai*
Trời cho đủ tháng đủ ngày
Sinh được nữ tử gọi rày Nghi Xuân
Nét hoa tươi tắn vô ngần
Nửa phần giống ngoại nửa phần giống cha
 1115 *Nghi Xuân vừa mới lên ba*
Còn như Tiến Lộc tuổi đã lên năm
Cúc Hoa trong dạ mừng thầm
Vợ chồng đã được bảy năm sum vầy
Cuộc đời vinh hiển là đây
 1120 *Dù che ngựa cưới tờ thầy phởn phơ*
Một đêm trời đẹp tháng tư
Hiên lâu chồng vợ nằm chờ trăng lên
Hai con yên ngủ kẻ bên
Thiu thiu nàng thấy ứng liền chiêm bao
 1125 *Tự nhiên có tấm lụa đào*
Bay ngang qua mặt giạt vào tận tay
Sáng choang như thể ban ngày
Nửa đêm giờ tý dùng ngay đêm rằm
Cúc Hoa trở dậy toan cầm
 1130 *Hai tay với lấy bay ầm lên mây*
Cúc Hoa mất vía buông tay
Tỉnh ra than khóc giải bày khúc nhôi :
"Hỡi chàng phò mã thư ngời
Xin chàng giải hộ thiếp tôi mộng này"
 1135 *Phạm Công thẳng thốt nói ngay :*
"Lụa là tình lạc⁽⁵⁾ nguy thay diêm rồi
Số em sắp phải về trời

- Vợ chồng sẽ phải cách vời âm dương”
 Nghĩ cơn gia biến khôn lường
- 1140 Nhìn con nàng thấy xót thương muôn vàn
 Phạm Công trong dạ bàng hoàng
 Truyền quân mười đứa sắp hàng hai bên
 Chung quanh quờm mác cấm liên
 Đêm ngày nghiêm ngặt giữ gìn Cúc Hoa
- 1145 Than rằng : “Tình nghĩa đôi ta
 Trời xanh tác hợp trắng già xe duyên
 Anh hùng sánh với thuyền quyên
 Vinh hoa phú quý bách niên duyên hải
 Ai ngờ lưới bống xa chài
- 1150 Ai ngờ trúc héo cho mai hao mòn
 Bồn dùa ông tạo trẻ con
 Biển khơi bống hóa ra còn dâu xanh
 Loan xa phận ấy đã đành
 Tuyên đài ai rửa khối tình cho tan”
- 1155 Cúc Hoa châu lệ chứa chan
 Mở rương lấy lụa ra bàn toan khâu
 Hai bóng đen bống bước vào
 Giục nàng phải kịp đi mau không chầy
 Phép quan chẳng có riêng tây
- 1160 Dẫu cho gia sự làm vầy cũng khoan
 Đây nhà chớp giạt sấm ran
 Cúc Hoa kinh sợ phân trần vân vi :
 “Chẳng may gặp phải cơn nguy
 Xin người thư thả cho thi đội ơn
- 1165 Đang khi gang tấc sống còn
 Thương chồng vạn bội xót con muôn phần

- Ai hay thiên địa xoay vần
 Đang bình yên bỗng ầm ầm phong ba
 Khéo trêu người hơi trắng già
 1170 Tơ duyên đứt đoạn ai mà nối cho
 Thương con mất mẹ bơ vơ
 Thương chồng đơn chiếc ai lo đỡ đần"
 Nói thôi lệ thấm đầy khăn
 Phạm Công rên rỉ khôn ngăn giọt hồng
 1175 Hai người đứng đợi sót lòng
 Giục rằng : "Việc định phận không được chầy"
 Cúc Hoa phách lạc hồn bay
 Van rằng : "Xin hãy chờ giây phút nào"
 Hai người tức giận cầu nhau
 1180 Thúc nàng kịp liệu cho mau về châu
 Câu liêm gươm mọc kẻ dẫu
 Nàng còn ngồi gặng tay hầu bỗng con
 Phạm Công khóc lặng từng cơn
 Xót con cô cút, cô đơn phận mình

X

**PHẠM CÔNG MANG THI HẢI VỢ,
 CÔNG CON RA TRẬN. CẢ NƯỚC
 ĐỂ TANG CÚC HOA**

- 1185 Bối dẫu ra sự bất bình
 Bất ngờ có giặc bắc kinh lãng loạn
 Dem quân vào đến Ngọc Quan
 Trịnh vương lo sợ đã toan lánh mình

- Hợp bàn văn vô triều đình
 1190 *Cử binh dẹp tới Ngụy thành mới xong*
Bá quan tâu với cửu trùng :
"Chúng thần ai dám địch cùng Sầm Hưng
Quan trọng là bậc tôi trung
Song toàn văn vô lấy lòng xưa nay
 1195 *Sẽ vì xã tắc ra tay"*
Vua sai sứ giả về ngay phủ Quỳnh
Đòi trạng nguyên đến để kinh
Sắc phong nguyên soái tiểu chinh giặc ngoài
Sứ giả vâng lệnh kịp đòi
 1200 *Sự tình nói hết đầu đuôi tỏ tường*
Phạm Công lòng nặng đau thương
Vợ di con đại chiến trường làm sao :
"Người về tâu với trong triều
Xin sai các tướng lược thao gồm tài"
 1205 *Sứ giả bèn trở về ngay*
Khẩu đầu tâu lại sự này vân vi :
"Vợ trạng vừa mới mất đi
Vậy nên trạng bảo sứ về tâu vua
Chiến chinh chẳng sợ được thua
 1210 *Chỉ vì vợ mất con thơ buồn rầu"*
Vua rằng : "Những kẻ công hầu
Chữ trung phải giữ làm đầu mới nên
Thế giặc như nước triều lên
Thế nào cũng phải trạng nguyên mới rồi"
 1215 *Các quan tâu rộng một lời :*
"Trạng nguyên là bậc tài trời dị nhân
Giặc nay đã kéo đến gần

- Họa trong gang tấc, ba quân trông vào”
 Sứ giả truyền tiếp lệnh sau
- 1220 Phạm Công nghe nói ruột đau như chà
 Hai tay ôm xác Cúc Hoa
 Hai con khóc lóc theo cha không rời
 Sẻ đàn tan ghé thương ôi
 Anh lên năm tuổi, em thời lên ba
- 1225 Phạm Công thương xót Cúc Hoa
 Dem thi hài đến chường tòa đế kinh
 Trịnh vương đang ngự long đình
 Nhắc thấy rừng mình ớn lạnh thấu xương
 Than rằng : “Quái gở lạ thường
- 1230 Thấy ai đem đến triều đường thế sao
 Đang khi giấc mới tiến vào
 Trạng đem ma đến xui nào xui hơn”
 Phạm Công râu rờ nguồn cơn :
 “Người có đoái đến lòng thần hay chẳng
- 1235 Bởi vì thần sợ vô bằng
 Không cho vợ đến ngờ rằng nói sai
 Rồi Người lại bảo vô loài
 Ngại đi đánh giấc dối bài vợ đau”
 Trịnh vương phán giọng rầu rầu :
- 1240 “Người như quốc trạng kẻ đầu trung lương
 Bây giờ trạng cứ lên đường
 Ở nhà trăm dặm đàn tràng làm chay”
 Phạm Công ruột héo bấy chầy
 Vội vàng quỳ xuống lòng đầy hàm ân :
- 1245 “Bệ rồng đã cậy đến thân
 Thì dù có phải liều thân quản gì”

Trình vương nhẹ giọng vỗ về :

“Trẫm khuyên trạng gắng mà đi phen này

Vợ trạng lánh gót cung mây

1250 *Nay cho phép giữ thi hài kề bên*

Chồng dâu vợ đổ cho liền

Trước sau trọn vẹn lời nguyên cùng nhau

Nắm xương giữ để về sau

Kẻo e lưu lạc dãi dầu cỏ hoa”

1255 *Phạm Công vâng lệnh bước ra*

Vai mang thi thể Cúc Hoa lên đường

Dem quân năm vạn rô ràng

Cờ mao trống trận âm vang cõi ngoài

Hai con thì công hai vai

1260 *Ngựa hồng giáp trụ ra ngay trận tiền*

Quân Ngụy đóng chặt như nêm

Có hai danh tướng càng thêm nức lòng

Sầm Hưng Quách Quốc đột xông

Lớn tiếng quát hỏi Phạm Công tên gì :

1265 *“Xưng danh cho biết ngay đi*

Hễ còn giấu ẩn thân mi tan tành”

Trạng rằng : “Mỗ ở Trình thành

Cũng chưa bày hết tính danh của nhà

Chẳng may vợ mỗ mới qua

1270 *Triều đình cử mỗ phải ra trận này*

Vai mang thi thể vợ đây

Hai con bé dại thơ ngây biết gì

Vâng theo hoàng chiếu ra đi

Quốc gia lâm nạn quản chi gia đình

- 1275 *Can qua mỗ quyết liễu mình*
Mong sao trọn vẹn nghĩa tình hiếu trung"
Mắt trông ai chẳng đau lòng
Vai mang xác vợ tay bông con thơ
Tướng Ngụy nước mất như mưa
- 1280 *Nghĩ chàng tiết nghĩa có thừa không sai*
Cả hai quãng giáo thỏ dài
Ai ganh chi kẻ ôm hài công con
Sầm Hưng thấu hiểu nguồn cơn
Lại gần tính chuyện vương tròn thủy chung:
- 1285 *"Tôi xin giúp trượng nên công*
Chém một thủ cấp đưa ông giáng huê
Giống tôi đầu khác đem về
Lỗi thì tôi chịu danh thì phần ông
Người đầu tiết nghĩa lạ lòng
- 1290 *Trận tiền tử địa con bông xót xa"*
Sầm Hưng Quách Quốc lệnh ra
Truyền quân nước Ngụy mã xa quay về

- Nguy vương mới hỏi sự kỳ :*
"Làm sao trận mạc trở về quá mau
- 1295 *Hay là thua bọn Trịnh châu*
Để cho đến nỗi quân đầu tướng tan"
Chư tướng quỳ tấu rõ ràng :
"Chúng thần mạn phép thiên nhan nghị hòa
Quân kia đánh chắc thật thà
- 1300 *Đại binh đóng chặt hăng hà hai bên*
Có một danh tướng trung hiền
Ngồi cao chúc trọng ở miền Trịnh châu

- Vốn là nguyên soái tại trào
 Văn chương tuyệt bút lược thao gồm tài
 1305 Chẳng may vợ tướng lia đời
 Vai mang xác vợ tay thời bỗng con
 Thương người ăn ở có nhân
 Nên hòa tướng ấy đem quân trở về”
 Ngụy vương cũng thấy nể vì :
 1310 “Trung trinh dạ ấy khó bề chuyển lay
 Được như tướng ấy nơi đây
 Có bao nhiêu vị các ngài kể ra”

- Phạm Công người ngựa dặm xa
 Ngày đêm mãi miết băng qua về trào
 1315 Bá quan văn võ vào châu
 Thấy trạng về tới nộp đầu Sầm Hưng
 Vừa nhìn thấy mắt thấy rằng
 Lắm người khiếp hãi ngã lăn ra nhà
 Trịnh vương hả dạ cười khà
 1320 Nói lời phán định trước tòa thông dong :
 “Khen thay phò mã Phạm Công
 Sức thần bảo vệ núi sông thành trì”
 Bá quan ai cũng nể vì
 Trận tiền chém được tức thì Sầm Hưng
 1325 Thở phào nhẹ nhõm lòng mừng
 Ngụy vương mất tướng hết đường xấu chơi
 Phạm Công tâu thực một lời :
 “Tài thần thô thiển nhờ trời giúp công
 Vậy nên chưa kịp giao phong
 1330 Nó chém đầu khác lộn sông sang cho”

- Bá quan nghe nói trăm trò
 Trịnh vương xúc động gật gù ngợi khen
 Vua xem thế giặc dã yên
 Cho thi hài vợ trạng nguyên an phần
- 1335 Sắc truyền thủy bộ chư quân
 Thuyền ba mươi chiếc lần lần lướt qua
 Cả triều văn võ cùng ra
 Chỉnh tề tang phục đưa ma vợ chàng
 Uy nghi sừng lớn hai hàng
- 1340 Lệnh nghiêm cả nước để tang tức thì
 Từ kẻ chợ đến thôn quê
 Thầy đều khăn áo ai bi tỏ bày
 Trạng nguyên công đức ai tày
 Quân quan đưa đón cờ bay rợp trời
- 1345 Phạm Công trong dạ bồi hồi
 Xót hai con chịu một đời mồ côi
 Vợ hiền mai táng xong xuôi
 Chàng bèn dời gót quay lui về nhà

XI

CÚC HOA HIỆN VỀ KHUYÊN PHẠM CÔNG LẤY TÀO THỊ

- Bây giờ kể đoạn Cúc Hoa
- 1350 Cùng hai người xuống đến tòa âm cung
 Vua cha nước mắt rưng rưng
 Ba mươi năm ấy ngàn trùng cách xa
 Mừng công chúa trở lại nhà

- Truyền cho cung nữ đàn ca từng bừng
 1355 Khắp nơi thăm tía trường hồng
 Hoa tươi hương đậm đèn lồng lung linh
 Cúc Hoa đầu cúi lặng thình
 Lòng còn mang nặng nghĩa tình trần gian
 Thương con cô út ngõ ngang
 1360 Thương chồng sớm phải gian nan ưu phiền
 Nửa đường đứt mối tơ duyên
 Nghĩa mai nợ trúc báo đền chưa xong
 Hôn tuy đã xuống âm cung
 Hay còn day dứt nhớ nhung cõi đời
 1365 Nỗi nàng sầu thảm khôn vơi
 Nỗi chàng lửa dập sóng vùi khôn an

- Những mong siêu thoát phần nàng
 Phạm Công cho dựng đàn tràng làm chay
 Liền trong ba tháng mười ngày
 1370 Tụng kinh niệm Phật nhang bay ngút trời
 Một đêm trăng sáng tỏ ngời
 Cúc Hoa hiện đến vào nơi cô phòng
 Đang khi đèn đuốc sáng chong
 Cha con ông trạng nằm trong trường đào
 1375 Lời nàng năn nỉ thấp cao :
 “Chàng ơi con hồi làm sao bây giờ
 Sao chàng vẫn cứ đợi chờ
 Tề gia nội trợ chàng nhờ vào ai
 Sao không kiếm bạn trúc mai
 1380 Trước nuôi con nhỏ sau hài nhân duyên
 Thiếp về kiếp ấy đã yên

- Âm dương đôi ngả hàn huyên khôn vầy
 Khuyên chàng cưới vợ liền tay
 Đừng ham phú quý chưa cay trăm đường
 1385 Rồi ra nó chẳng kính nhường
 Con chồng di ghẻ thói thường lạ chi"
 Cúc Hoa căn dặn chi li
 Gót sen thoát đã quay về âm cung
 Phạm Công chợt tỉnh giấc nồng
 1390 Ngủ mê mà vẫn mơ màng hôm mai
 Chập chờn cơn tỉnh cơn say
 Thân này đâu nhẽ có ngày gặp tiên
 Ngỡ là chưa hết trần duyên
 Nên nàng sống lại cho tuyền nghĩa xưa
 1395 Đêm ngày thương nhớ ngẩn ngơ
 Chàng bèn tính chuyện thần thơ tìm tòi
 Quấn quanh khắp bốn phương trời
 Trần hoàn đâu lại có người cứu nguyên
 Vợ chồng tình nghĩa khó quên
 1400 Đêm khuya nàng mới hiện lên khuyên chàng :
 "Tơ duyên đã trót nhờ nhàng
 Trăm năm ai dám phụ phàng với ai
 Chẳng qua số phận an bài
 Xin đừng nghĩ đến những ngày phân ly
 1405 Sớm tìm nơi khác bù tri
 Cửa nhà êm ấm em đi yên lòng
 Trước là con có người trông
 Sau duyên loan phượng lại hồng như xưa
 Lòng em mong mãi sớm trưa
 1410 Mấy lời thành thật xin thưa cùng chàng"

- Phạm Công mộng thấy rõ ràng
 Càng nghe nàng nói lòng càng thêm đau
 Sáng ra Tiến Lục rầu rầu
 Trình cha soi xét trước sau mấy lời :
 1415 “Mẹ con về lại đêm rồi
 Giục tìm mẹ khác chăm nuôi đỡ dần
 Mẹ con tuy đã lia trần
 Lòng còn xót trẻ chịu phần đơn côi
 Xin cha nghĩ lại đôi hồi
 1420 Tìm người thay mẹ trông coi cửa nhà”
 Phạm Công bèn nói dần hòa :
 “Các con thông thả cho cha đợi ngày”
 Hương hoa ngũ quả đem bày
 Khấn rằng : “Chẳng dám đơn sai nghĩa tình
 1425 Cúc Hoa em hỡi có linh
 Lời em dẫn thế lòng anh nào nùng
 Anh thề có ánh trăng trong
 Dốc lòng ở vậy cho xong một đời
 Nếu anh chẳng có nghe lời
 1430 Hóa ra phụ bạc với người cứu nguyên
 Muốn cho chung thủy vẹn tuyền
 Âm dương xin quẻ xem nên thế nào”
 Phạm Công gieo xuống ba hào
 Ba lần đều được đôi dào cả ba
 1435 Đêm khuya nàng lại hiện ra
 Bảo cho chàng biết kéo mã còn nghi :
 “Có người dòng dõi lễ thi
 Tên là Tào Thị dung nghi dịu dàng
 Khen thay giá đáng ngàn vàng

- 1440 *Gặp cơn gia biến nhờ nhàn bao phen*
Hái rau ngoài nội nghèo hèn
Xin chàng ra đón kết duyên châu trần”
Phạm Công suy tính xa gần
Lời nàng đã vạy mộng thần dám sai
- 1445 *Bấy giờ mới quyết một bài*
Rước nàng Tào Thị cho ai vui lòng
Tưởng dâu trượng có dèo bông
Ấm êm chẵn gối thông dong mọi bề
Đâu ngờ chính mảng sớm khuya
- 1450 *Thu qua đông lại không hề trăng hoa*

XII

PHẠM CÔNG ĐI TRẤN CAO BẰNG, ĐỂ HAI CON Ở LẠI VỚI TÀO THỊ. MẸ GHẺ ĐUỔI CON CHỒNG ĐI ĂN MÀY

- Một hôm chín bề truyền ra*
Cho đòi quan trạng về qua kinh thành
Này đây sắc dụ rành rành :
“Cao Bằng nhậm chức trấn thành biên khu
- 1455 *Sao cho có cương có nhu*
Bốn phương yên ổn ấm no thì về”
Phạm Công lâu trước dan tri :
“Thần đi đánh giặc mới về chưa bao
Bây giờ lại phải xông vào
- 1460 *Cao Bằng hiểm trở vùng cao xa vời”*
Trịnh vương mới phán một lời :

- “Quốc gia lâm sự cậy người trung lương
 Nay sai ra trấn biên cương
 Dân yên rồi hãy hồi hương lo gì
 1465 Mai sau trăm có nhường vì
 Bấy giờ trạng phải hết nghị trị dân”
 Phạm Công trong dạ tần ngần
 Khấu đầu từ tạ dời chân ra về
 Đồi hàng châu lụy não nề
 1470 Gọi hai con đến vỗ về bảo ban :
 “Vua sai cha trấn ải quan
 Mồ mẹ con khó chu toàn khi xa
 Nên hai con phải theo cha
 Ta đem hài cốt Cúc Hoa theo cùng
 1475 Chồng đâu vợ đó mới xong
 Vẹn tuyền chung thủy, thỏa lòng nhau xưa”
 Bấy giờ Tiến Lực ngâm thơ
 Đứng ngay dưới án trình thưa mọi dàng :
 “Xin cha đừng nghĩ ngổn ngang
 1480 Chôn đâu để đó vững vàng mới yên
 E khi cất xuống đào lên
 Một phen bộc lộ một phen thăm sâu”
 Phạm Công nghe nói gật đầu
 Chứa chan giọt ngọc dầu dầu lòng son
 1485 Tào Thị ngồi khóc nỉ non :
 “Thiếp xin nuôi đỡ hai con cho chàng
 Dù khi thiếp có phụ phàng
 Trên đầu nhật nguyệt hai vầng xét soi”
 Chàng bèn nói lại một lời :
 1490 “Con ta không thể để người khác trông

- Dì ghẻ mà nuôi con chồng
 Ất là có bữa kiến ông dọa dầy"
 Tào Thị mới đáp như vậy :
 "Tôi xin hết nghĩa giải bày cùng ông
 1495 Con vợ cũng như con chồng
 Tôi dâu lại ở ra lòng nước mây
 Mai kia trấn thủ về đây
 Con đà ăn học giỏi hay đủ mười"
 Phạm Công nghe nói mỉm cười :
 1500 "Nếu không lập thế ai người ta tin"
 "Vái cùng Hậu thổ Hoàng thiên
 Từ nay ai kẻ ác hiền chứng tri
 Thiếp tôi nếu có điều gì
 Dưới thì Thập điện trên kia Ngọc hoàng"
 1505 Nói thôi vái lạy tam quang
 Cùng là tam giáo thành hoàng yêu ma
 Ôm con chàng chực khóc òa :
 "Hai con hãy ở lại nhà cha đi"
 Phạm Công dõng gót ử ẻ
 1510 Lục Xuân khóc lóc nằn nì theo cha
 Chàng bèn ra mộ Cúc Hoa
 Hai hàng lệ nhỏ thiết tha khẩn rằng :
 "Vua sai anh nhậm Cao Bằng
 Núi non trùng điệp rừng giăng khắp miền
 1515 Hồn em nếu có linh thiêng
 Thì về coi sóc diên viên cửa nhà
 Tào Thị hoặc có sai ngoa
 Em vả vào miệng diêu toa cho chữa"
 Nói thôi ra lệnh phát cờ

- 1520 *Ba quân phấn chân reo hò ra đi
Đường dài lắm dốc nhiều khe
Tay vịn mỏm đá đầu kê lưng trời
Đội mưa nắng đổ mồ hôi
Sau hơn một tháng tới nơi thị thành*
- 1525 *Chuông voi nhạc ngựa tập lành
Nhịp nhàng trống trận rập rình quân canh
Phạm Công buồn nhớ gia đình
Gượng vui cũng phải ra hình uy nghiêm
Dàn binh đóng trại đã yên*
- 1530 *Tứ dân cảm kích trạng nguyên hiền tài
Mạn di lần lượt hôm mai
Thần phục quan trạng ân dày đức cao*

✱

- Xa nhà trạng có hay nào
Hai con phó thác họ Tào trông coi*
- 1535 *Gặp bà đi ghé lạ đời
Ăn ở chẳng phải ra người thủy chung
Chồng đi chưa được hai đông
Tào Thị cư xử ra lòng ghét ghen
Đọa đầy con trẻ triền miên*
- 1540 *Trăm bề cay đắng ưu phiền thấm thương
Bắt đi kiếm củi trên rừng
Bắt cả hai đứa bỏ trường chăn trâu
Ngày ngày mưa nắng dãi dầu
Nghỉ Xuân tức tối lâu bầu bao đêm :*
- 1545 *"Nếu đi còn ức hiếp thêm
Anh em mình cũng chẳng thêm ở đây"
Lục rằng : "Nói vậy không hay*

Đừng tình chuyện bỏ nơi này mà đi
 Khuyên em em hãy nhớ ghi
 1550 Phận con mình phải thờ di thờ cha
 Nếu không là lỗi ở ta
 Những điều anh nói thực thà phải nghe
 Bỏ nhà cực khổ trăm bề
 Nay đây mai đó ê chề xót xu"

1555 Này đoạn Tào Thị ở nhà
 Tưởng dâu con nít để mà biết chi
 Kể từ trạng bước chân đi
 Phòng không Tào Thị lắm khi la đà
 Trạng nguyên trấn thủ phương xa
 1560 Ông không ăn chả nhưng bà ăn nem
 Gặp chàng trai trẻ bất quen
 Hai người đăm đuổi ở liền bên nhau
 Phải khi Tiến Lục đi đâu
 Nghi Xuân ngó thấy trước sau hỏi đi :
 1565 "Cha tôi chinh chiến chưa về
 Thế ai nói chuyện rầm rì đêm qua"
 Tào Thị nhân đấy được đà :
 "Ai xui mà đặt chuyện ra lạ lùng
 Bà đây là gái có chồng
 1570 Sao mà lại dám nói không cho bà
 Đêm hôm khóa chặt cửa nhà
 Bà biết mặt dọc hay là mặt ngang
 Hồ mang lại giống hồ mang
 Đúng là con ruột của nàng Cúc Hoa"
 1575 Nghi Xuân tức quá khóc òa :

- “Đi dâu biết mặt Cúc Hoa thế nào
 Mẹ tôi vụng dại hay sao
 Mà đi nhieếc móc ra vào không ngại
 Duyên may vả lại gặp thời
 1580 Cho nên đi mới được ngồi cùng cha
 Mẹ tôi thác dã ra ma
 Sao đi nữ nhieếc Cúc Hoa hơi đi
 Cho dù đi lớn hơn đi
 Lớn mình lớn mẩy hơn chi ai mà
 1585 Tôi bé cũng thế con nhà
 Đi thì lớn thật nhưng là thứ dân”
 Tiến Lực về đến đầu sùn
 Góp lời : “Đi chớ ác tâm ác hành”
 Tào Thị hét : “Lũ trẻ ranh
 1590 Chúng bay gán ghép tội tình cho tao
 Nuôi ong tay áo mãi sao
 Khôn hồn liệu kiếm đường nào xéo đi”
 Nghi Xuân nổi giận tức thì :
 “Lấy gương ta chém chết đi đi thôi”
 1595 Tào Thị rên xiết : “Hỡi ôi
 Trời có chứng giám cho tôi chẳng là”
 Tiến Lực liền kéo em ra :
 “Những lời anh dặn em đã quên sao
 Ở ăn ngày tháng ra vào
 1600 Phải lo gìn giữ cạp nào thương dè
 Nên chi phải đợi cha về
 Bấy giờ hay dở chuyện gì có cha
 Không nghe nên lỗi phep nhà
 Để họ có cơ đuổi ta ra đường”

- 1605 Áo quần tôi tả thảm thương
 Anh em len lỏi phố phường xin ăn
 Đêm về tìm chỗ trú chân
 Bình minh sức giặc ruột gan còn cào
 Đang nằng gắt chột mưa rào
- 1610 Uớt như chuột lụt dẫm vào lại khô
 Quanh vùng ai cũng gọi cho
 Anh em nhờ vậy được no đôi phần
 Tào Thị tìm cách cấm ngăn :
 “Ai cho Tiến Lực Nghi Xuân ăn mầy
- 1615 Dân thì ta chém đầu ngay
 Quân không tuân lệnh từ rày cắt lương”
 Bà con bụng vẫn xót thương
 Nhưng ai cũng khiếp giáo gươm lệnh bà
 Không dám cho trẻ vào nhà
- 1620 Đàn ông rãng nghiêng, đàn bà rưng rưng
 Nghi Xuân Tiến Lực cùng đường
 Xin đình xin chợ quanh vùng long dong
- *
- Tào Thị hăm hại con chồng
 Phép vua luật nước đều không sá gì
- 1625 Vênh vênh vào vào ai bì
 Khi ra giáo dựng khi về gươm đeo
 Quân quan đồng báo vào triều
 Dân tình quanh đây cũng đều chê bai :
 “Vợ ông phò mã ghè thay
- 1630 Cứ như vương tướng suốt ngày ngựa voi
 Kiệu tàn vông lọng rong chơi
 Hai bên quân kéo rọp trời nghênh ngang”

- Lời tâu thâu đến ngai vàng
 Trịnh vương bèn phán rõ ràng như sau :
- 1635 “Vợ trạng đã mất từ lâu
 Lấy dâu võng lọng lấy dâu lệnh bà”
 Quân quan rằng chuyện thực thà
 Trạng mới cưới vợ về nhà lần sau
 Phải người nham hiểm cơ cầu
- 1640 Hai con quan trạng dắt nhau ăn mày
 Vua nghe bèn thét mắng ngay :
 “Can chi việc ấy chúng bay rầy rà
 Chuyện này đợi trạng về nhà
 Tùy nghị xử phán dân hòa sẽ hay
- 1645 Bảy chữ ta chẳng nghe bay
 Mất lòng phò mã bấy nay phù trì”
 Quan tâu chẳng dặng mà đi :
 “Thôi ta đành chịu một bề cho xong
 Việc đà tâu đến ngai rồng
- 1650 Dâu vẫn hoàn đó trong lòng ức ghê”

XIII

CÚC HOA HIỂN LINH GẶP CON. CHÁU ĐẾN ĂN XIN NHÀ ÔNG BÀ NGOẠI

- Anh em Tiến Lực ra đi
 Chẳng còn ở lại làm chi chốn này
 Dẫn em vượt chặng đường dài
 Mười ngày sau đà về ngay quê nhà
- 1655 Nhận ra mộ mẹ từ xa

Tiến Lực chạy tới khóc òa : “Mẹ ơi
 Sao mẹ sớm bỏ về trời
 Để chúng con phải thành người xin ăn”
 Đêm về lạnh lẽo tối tăm

1660 Anh em co quắp ở nằm cỏ lau
 Em chìm trong giấc ngủ sâu
 Anh thức một mạch sang đầu canh hai
 Cúc Hoa nước mắt chảy dài
 Âm dương đôi ngả tháng ngày vời xa

1665 Bấy giờ mới mở mộ ra
 Nhìn hai con đại xót xa ngậm ngùi
 Lại gần nàng lặng yên ngồi
 Nửa đêm tới sáng không rời hai con :
 “Mẹ xa gần bốn năm tròn

1670 Nhà mình vẫn đó sao còn đi đâu”
 Nghe tiếng mẹ ruột như bào
 Nghi Xuân Tiến Lực ôm nhau khóc òa :
 “Từ ngày mẹ bỏ đi xa

Cha đem đi ghẻ về nhà đến nay
 1675 Tưởng là thay mẹ ai hay
 Di bắt bỏ học đi đây chốn trâu
 Cho nên chẳng được ở lâu”
 Cúc Hoa nghe nói lòng đau như dầm
 Ôm con sờ nắn tay chân

1680 Thấy toàn xương xẩu than thân trách trời :
 “Mẹ đi suốt mấy năm rồi
 Những mong con được mấy hồi cả khôn”
 Còn đang than thở nỉ non
 Xóm xa gà đã ồn ồn gáy lên

- 1685 “Hai con ở lại cho yên
 Mẹ về âm phủ cõi tiên đấy mà”
 Nghi Xuân ôm mẹ xót xa :
 “Sao mẹ lại bỏ con mà đi đâu”
 Cúc Hoa nhìn trước ngó sau :
- 1690 “Hai người theo mẹ đã vào đến đây”
 Hai người vội vã khoát tay :
 “Con thơ nói vậy đi ngay sao đành
 Vua cha chắc cũng thể tình
 Nàng cứ nán lại một mình thông dong”
- 1695 Cúc Hoa nước mắt rờn rờn
 Nghe gà gáy giục mà lòng tái tê
 Lấy khăn phủ mặt xưa kia
 Viết thư để lại vâng vi trách chồng
 Xem qua nàng thấy đau lòng
- 1700 Cột vào dải áo con phòng khi rơi :
 “Thư đây mẹ đã buộc rồi
 Hai con ở lại mẹ thời phải đi”
 Bộ hành qua lại rầm rì
 Ôm con nàng vẫn chưa về âm cung
- 1705 Mọi người thấy sự lạ lùng :
 “Đàn bà nào ở nơi vùng hoang dã”
 Cúc Hoa đáp lại như vậy :
 “Thương con thơ đại lòng này héo hon
 Ra đi chúng khóc nỉ non
- 1710 Ngồi lại bắt chấy cho con cả ngày”
 Ghé tai nàng nói con hay :
 “Ở đây thổ lộ người đầy trước sau
 Hai con quay mặt trở vào

- Bên đầu còn chấy khuất nào thấy chi"
 1715 Con nghe quay mặt tức thì
 Cúc Hoa nàng đã biến đi đằng nào
 Thấy tay văng ngắt trên đầu
 Ngó ra chẳng thấy mẹ đâu nữa mà
 Lức rằng : "Mẹ thực hồn ma
 1720 Có đâu ở đằng cùng ta chốn này"
 Anh em nước mắt tuôn đầy
 Chơ vơ bên mộ đắng cay muôn vàn

- Đường xa hiểm trở bội phần
 Anh em đôi lá lè chân ngày ngày
 1725 "Kìa dinh quan lớn cao vầy
 Ấu là ta nghỉ chốn này xem qua"
 Quân canh thét mắng dầm dà :
 "Dinh quan tri phủ vốn là nơi đây
 Bởi đâu hành khát qua ngày
 1730 Đi đâu thăm thiết lòng này ấu nhì"
 Bước vào đến cửa liền quỳ :
 "Xin Người thí bỏ kẻ chi ít nhiều"
 Tướng công nét mặt dăm chiêu
 Đặt sách xuống án trông theo tức thì :
 1735 "Con ai thơ đại thế kia
 Mà cha mẹ bỏ cho đi ăn mày
 Các con vào cả trong đây
 Hai đứa quỳ mỗi thế này mãi thôi
 Minh trần ướt dầm mồ hôi"
 1740 Cảm thương tuổi nhỏ không người trông nom
 Nhìn hai đứa trẻ gầy còm

- Tự nhiên thấy chúng như con cháu nhà
 Tướng công nghi ngại gần xa
 Con ai mà giống Cúc Hoa làm vậy
- 1745 Nó giống bàn chân bàn tay
 Giống cả mũi miệng lông mày hàm răng
 Diệu di dáng đứng dàng hoàng
 Sao mà nó giống y chàng Phạm Công
 Lại gần rộn rục trong lòng :
- 1750 “Con ai cốt cách khi không ấn mày”
 Phu nhân nén tiếng thở dài
 Lắc đầu xẵng giọng nói ngay một hồi :
 “Rể ta đô đốc cao ngời
 Có đâu con nó cuộc đời lang thang
- 1755 Tướng công suy ngẫm lẳng nhằng
 Trông gà hóa cuốc, nhìn thằng thành ông
 Cho trẻ bát gạo là xong
 Gọi là có chút tỏ lòng xót xa”
 Con hầu lấy gạo đem ra :
- 1760 “Này đây dậu gạo quan bà cho bay”
 Tiến Lục lễ phép giải bày :
 “Chúng con bé dại thơ ngây vụng về
 Chẳng phải là chúng con chê
 Nhưng không biết nấu cách gì mà ăn
- 1765 Nếu nhà còn có dư phần
 Cho cơm nhiều ít dậu cơm dôi này”
 Bát cơm nóng hổi trong tay
 Anh bèn quay mặt đưa ngay em cầm
 Em cầm thôi lại tần ngần :
- 1770 “Em còn chịu được anh ăn cho rồi”

Tiến Lực mới bảo : "Em ơi
 Cứ ăn đi đã anh thời kiếm sau"
 Thấy hai đứa trẻ nhường nhau
 Phu nhân bèn bảo con hầu cho thêm
 1775 Ăn xong sụp lạy trước thềm
 Tiến Lực đi trước dẫn em ra đường
 Tướng công từ bấy cảm thương
 Xót xa hai trẻ dậm trường xin ăn
 Anh em cứ thế lê chân

1780 Leo đồi lội suối muôn phần thăm thê
 Chim kêu vượn hót tứ bề
 Bốn ngày ròng rã cùng về Phú Xuân
 Anh em vào chợ nghỉ chân
 Phố phường trông thấy ân cần hỏi han
 1785 Thương thay hai trẻ bần hàn
 Không cha không mẹ lang thang tháng ngày
 Anh em bàn định từ nay
 Cùng nhau ở lại chốn này đợi cha
 Ai trông thấy cũng xót xa
 1790 Kể cho người cấp dân dã thành quen
 Mỗi ngày xin dâng vài tiền
 Đủ ngày hai bữa ngóng tin cha về

XIV

**PHẠM CÔNG GẶP CON TRÊN ĐƯỜNG
 VỀ TRIỀU. TÀO THỊ GỠ TỘI TRƯỚC
 PHẠM CÔNG RỒI BỊ TRỜI XỬ**

Biên thủy trấn nhậm một bề

- Phạm Công nay đã vô về yên dân
 1795 Một hôm ngồi ở trung quân
 Tự nhiên cảm thấy bần khoản trong lòng
 Bấm tay đã được ba đông
 Hoa đào xòe nụ vọng phong khoe màu
 Trạng cho mang số về trào
 1800 Vua cho trở lại Đẳng Châu tức thì
 Vội vàng thu xếp ra đi
 Xa gần các xứ kéo về rất đông
 Khấp miên trên bộ dưới sông
 Đón đưa bài vọng tổ lòng tri ân
 1805 Truyền cho nhớ trại rút quân
 Người người hôn hờ hoa xuân cấm đầy
 Bấy lâu cách biệt buồn thay
 Nay mai sắp được sum vầy vợ con
 Bỏ khi xa vắng héo hon
 1810 Buồn thiu giữa cảnh núi non xa nhà
 Phố phường kéo đến hằng hà
 Dưa nhau cá thịt rượu trà tiễn đưa
 Quân quan lăm liết không vừa
 Mà nay vui nhộn cười đùa không ngại
 1815 Phú Xuân vừa mới tới nơi
 Lệnh ra nghỉ lại rong chơi một ngày
 Cho quân ăn uống vui vầy
 Chơi bồi hát xướng bỏ ngày quan san
 Phố phường nô nức chen chân
 1820 Đi xem quan trạng Cao Bằng hồi hương

Nghị Xuân Tiến Lực chưa tường

- Mấy nhà tốt bụng chỉ đường bảo ban :
 “Hiện đang có đám quân quan
 Hãy đến xin họ mà ăn tháng ngày”
- 1825 Nghe người bảo vội đi ngay
 Dắt Nghi Xuân tới ăn mầy tướng công
 Theo chân nhà bếp vào cùng
 Nhiều mâm thịt cá nhiều chung rượu đầy
 Tiến Lực cung kính thưa ngay :
- 1830 “Đám xin cậu bếp thương hai trẻ nghèo
 Còn cơm dư đặt ít nhiều
 Xin cho một bát hẩm hiu đỡ lòng”
 Hai người nghe nói liền trông
 Tự nhiên ứa lệ trong lòng xót xa :
- 1835 “Thấy chúng mà nhớ người nhà
 Con bà phò mã Cúc Hoa thêm rầu”
 Bảo rằng : “Nào lệ lên nào
 Tướng công nhân đức cứ vào đừng lo
 Xin xong bay lại trở vô
- 1840 Lấy cơm ta sẽ thêm cho đừng phiền”
 Tiến Lực nhắm hướng nhà trên
 Tay dắt em đại bước lên thềm quý
 Bàn quan mâm cỗ đầy phè
 Cao lương mỹ vị tứ bề thơm ngon
- 1845 Trạng nguyên chưa biết thiệt hơn
 Thoạt trông lệ đã ứa luôn lưng tròn
 Tự nhiên rạo rức trong lòng
 Sẻ cơm rồi bảo hầu phòng cho ngay
 Tiến Lực đỡ lấy trên tay
- 1850 Bưng ra chỗ vắng khoan thai lệ nhòu :

- “Mẹ ơi mẹ hồi Cúc Hoa
 Có thiêng về hưởng cơm hòa hai con”
 Anh em khăn khứa nỉ non
 Hai hàng nước mắt trào tuôn bồi hồi
 1855 Trạng nguyên cho linh tới nơi
 Kêu hai đứa trẻ vào chơi đồ buồn
 Anh em nghe nói theo luôn :
 “Trình quan lớn gọi chúng con việc gì”
 Trạng nguyên bèn hỏi tỉ tê :
 1860 “Có còn cha mẹ quán quê nơi nào”
 Tiến Lục nhìn xuống nghẹn ngào :
 “Mẹ cha con ở làng Hào, Quỳnh Vân
 Nói ra xấu hổ muôn phần”
 Trạng nguyên nghe nói tần ngần hồ nghi:
 1865 “Sự dâu có sự lạ kỳ
 Trẻ cùng ta ở một quê một làng”
 Lựa lời trạng nói khe khàng :
 “Vi dâu mà phải nhờ nhàng tới đây
 Nói ông tiền gạo cho ngay
 1870 Chẳng cần giấu giếm chuyện này làm chi”
 Tiến Lục nhìn trạng nào nề :
 “Cha con cùng chẳng kém gì ông dâu
 Vốn là sang cả công hầu
 Oai danh lừng lẫy dâu đâu biết tài
 1875 Mẹ con bất hạnh châu trời
 Cha đi viễn trấn ở nơi Cao Bằng”
 Trạng nguyên lại hỏi nữa rằng :
 “Cha quyền tước ấy tên hẳng gọi sao”
 Lục thưa : “Chẳng giấu ông nà”

- 1880 *Trạng nguyên ba nước đổ dầu Phạm Công*
Một mình năm chúc vua phong
Trong tay năm vạn binh hùng phương xa
Mẹ con tên gọi Cúc Hoa
Con quan tri phủ cửa nhà giàu sang
- 1885 *Hầm hui thân phận nhờ nhàng*
Phôi pha sớm đã suốt vàng thẳm thay
Cha đi bước nữa không may
Gặp phải Tào Thị người nay chẳng lành
Vắng chồng làm chuyện gian manh
- 1890 *Con chồng dày dạn ác hành đuổi đi*
Chúng con có bức thư ni
Xin trình quan lớn người thì xem qua”
Nhìn khăn phủ mặt Cúc Hoa
Đọc dòng chữ viết lệ nhòa từng nơi
- 1895 *Chàng ôm con khóc nghẹn lời*
Mừng mừng tủi tủi đầy vui bấy chầy
Truyền đem quần áo cho thay
Theo đoàn người ngựa về ngay phủ đường
- *
- Quân quan rong ruổi dặm trường*
- 1900 *Mười ngày tới dặng quê hương ông bà*
Phạm Công xuống ngựa từ xa
Hai con theo sát gót cha bước vào
Tướng công thấy lạ lòng sao
Nhác trông hai đứa hôm nao ăn mày :
- 1905 *“Bữa kia chúng đã đến đây*
Thoạt nhìn ta nhận ra ngay cháu nhà
Đâu rồi mẹ chúng Cúc Hoa

- Làm sao mà để con ra thế này”*
Phạm Công sụp lạy cầm tay :
 1910 “*Cha đừng hỏi nữa con đây đau lòng*
Vợ con sớm xuống âm cung
Để hai con đại đeo bông bẩy nay
Bối con viễn trấn lâu ngày
Cho nên mới có sự này dở dang”
 1915 Ông bà tri phủ bàng hoàng
 Ôm choàng lấy cháu thở than một hồi :
 “*Cúc Hoa phận bạc con ơi*
Di đâu chẳng nói một lời cùng ta
Chẳng thương cha mẹ tuổi già
 1920 *Lấy ai nương tựa gần xa sau này*
Giận khi trẻ mới tới đây
Ta đã nhìn thấy giống tày Cúc Hoa
Ngán thay cho cái mụ già
Cháu đến chẳng được của bà nửa câu”
 1925 *Phạm Công nghe nói tuôn châu*
Nghẹn lời giải tỏ gót đầu gần xa :
 “*Hai cháu ở với ông bà*
Coi như có bóng Cúc Hoa sớm chiều
Để con phụng mệnh về triều
 1930 *Sau ghé thăm cảnh diu hiu của nhà*
Từ đường làm lễ trình qua
Rồi ra xem mộ Cúc Hoa thế nào
Còn chuyện Tào Thị bấy lâu
Cũng cần gạn hỏi trước sau tỏ tường”

- 1935 *Phạm Công kịp phải lên đường*

- Lạy cha lạy mẹ yên cương sẵn sàng
 Ngựa quen đường cũ chạy hăng
 Máy ngày quân đã tới gần kinh đô
 Chờ ngày nộp số tâu vua.
- 1940 Chồng về Tào Thị sợ lo trăm bề
 Ngày sinh nở đã gần kề
 Mặt thì trát phấn bụng thì nịt khăn
 Tóc tai sợi dọc sợi ngang
 Vội vàng ra rước gặp đoàn ngựa xe
- 1945 Phạm Công trở gót ra về
 Quân quan đưa đón bạn bè đến đông
 Chàng mời tất cả vào trong
 Yến diên thết đãi thỏa lòng khát ca
 Xong xuôi mới hỏi việc nhà
- 1950 Tào Thị kể lẻ gần xa mấy lời :
 "Chàng đi thiếp chịu lẻ loi
 Ngày thời tơ tưởng đêm thời khát khao
 Khác nào hạn đợi mưa rào
 Cho nên vóc liễu xanh xao vô vàng"
- 1955 Phạm Công dò hỏi khê khàng :
 "Bao nhiêu phấn sáp sao nàng không thoa
 Cớ sao đầu tóc lòa xòa
 Phải chăng quên mặt mình là vợ quan"
 Nàng rằng : "Bồ liễu tâm toan
- 1960 Chồng đi trấn nhậm quan san chưa về
 Vui gì tô điểm mặt huê
 Khi chồng mưa nắng dãi dề sao đang
 Bấy lâu bỏ phấn xa nhang
 Ăn chay cầu khẩn cho chàng về nay"

- 1965 *Phạm Công bèn hỏi lại ngay :*
 "Nghị Xuân Tiến Lược ngày rày ở đâu"
 Nàng rằng : "Nghe nói thêm rầu
 Ba mẹ con vẫn chung nhau một giường
 Ai ngờ chúng nó ương ương
- 1970 *Tung chăn đập gối cái thương quá đa*
 Thiếp cho đi học phương xa
 Nhưng chúng lại bỏ về nhà chăn trâu
 Dàn bà dạy được con dâu
 Nói thời mang tiếng cơ cầu chẳng hay
- 1975 *Áo cũ thiếp lại cho may*
 Thôi thì là lột liền tay ấy mà
 Mình thiếp lo liệu việc nhà
 Nghị Xuân tắm rửa ngày ba bốn lần
 Nâng niu quý báu muôn phần
- 1980 *Bữa thường đồ mãi mới ăn cho rồi*
 Thiếp giận lơ nói một lời
 Không ngờ hai đứa hăng vời ra đi
 Cho tìm khắp hết chợ quê
 Thuê người yết bảng gọi về bấy nay"
- 1985 *Phạm Công cau mặt thở dài :*
 "Chúng đi đã được bao ngày nhớ không"
 Tào Thị xỉ mũi khóc ròng :
 "Mời đi sáu bữa trong lòng chẳng yên
 Thương con thiếp nặng ưu phiền
- 1990 *Lo dò chưa thấy lo tìm chưa ra"*
 Phạm Công nghe nói cười khà :
 "Ơn nàng ăn thực ở thà chẳng chơi"
 Lả lơi vừa nói vừa cười

- Hỏi : "Sao nàng lại một người hóa hai"
 1995 Nàng rằng : "Chớ có mả mai
 Hay chàng nghi thiếp có ai ở nhà"
 Đáp liền : "Chồng ở nơi xa
 Canh khuya hồn lén về nhà nằm bên"
 Quân hầu phục dịch ngày đêm
 2000 Vào trình quan trạng nổi niềm bấy lâu
 Kể thưa người gửi xôn xao
 Thiết tha sau trước thấp cao đây nhà :
 "Từ ông trọng nhậm phương xa
 Chẳng ai dáo dể như bà thương ôi
 2005 Thấy ông quyền cả cao ngời
 Bà cũng sấm sửa ngựa voi đi về
 Đầy cô với cậu ê chề
 Cô phải chẵn ngỗng cậu thì chẵn trâu"
 Trạng rằng : "Ta rõ trước sau
 2010 Thôi đừng nói nữa thêm đau lòng vàng
 Đó là ta ước thử nàng
 Con ta hai đứa lang thang ăn mày"
 Tào Thị quỳ xuống chấp tay :
 "Rộng dung làm phúc tội này xin tha
 2015 Khi ông trấn thủ phương xa
 Nghi Xuân mắng mỏ tôi đã quá thôi"
 Trạng đi thăm mộ vợ coi
 Mộ hoang cây đại từng nơi lò xà
 Tay đang ôm mộ Cúc Hoa
 2020 Khóc rằng : "Em hỡi anh đã về đây
 Bởi anh xa vắng lâu ngày

Nơi đây lạnh lẽo chẳng ai ngó ngang
 Một phần không một nén nhang
 Hai con nhỏ phải lang thang không nhà

2025 Nhưng thôi những đứa sai ngoa

Đã có thiên địa mấy tòa xét soi”

Trở về không nói một lời

Xót xa thương vợ hời hời nhớ con

Chong đèn vò võ tác son

2030 Miệt mài làm sứ thức tròn năm canh

Gặp Tào Thị lúc bình minh

Bảo rằng : “Thu xếp về nhanh quê nàng

Chia đôi của cải bạc vàng

Mặc lòng chọn lấy mà mang đi cùng”

2035 Tào Thị nghe nói then thùng :

“Ôn Người tha giết lại dung cho về

Tài vật chẳng dám một ly

Gái hư chồng bỏ ai vì nửa dẫu

Tướng điều ân ái thêm sâu

2040 Đại khờ thai nghén dãi dầu cỏ hoa

Chẳng còn hầu hạ vào ra

Lạy chàng xin trở về nhà từ nay”

✱

Dường như trời ở đâu đây

Nàng đi vừa tới gần cây đa làng

2045 Chớp lòe sét đánh tan hoang

Thân trơ chết cứng giữa dăng ai hay

Thiên lôi trở lại tầng mây

Hổ lang bèn đến chốn này tha đi

XV

**PHẠM CÔNG TỪ QUAN
ĐI TÌM CÚC HOA**

- Phạm Công trong dạ nào nề*
2050 *Đem quân về tới kinh kỳ Đấng Châu*
Chàng bèn dâng sớ quỳ tâu :
“Chung thần viễn trấn bấy lâu đã về
Biên cương yên ổn mọi bề
Thị thành phát đạt thôn quê được mùa”
2055 *Bá quan vẫn vô bấy giờ*
Đều khen quan trạng giúp cho vương tròn
Thấy trạng nét mặt héo hon
Trình vương phán hỏi nguồn cơn một lời :
“Ngõ là về lại thì vui
2060 *Sao trạng ngồi lặng ngùi ngùi vậy thay*
Quyền cao chức trọng đương này
Sao không mừng cảnh vui vầy cùng ta”
Phạm Công quỳ xuống thiết tha :
“Thần muốn nộp chức về nhà mà thôi
2065 *Vì chưng gia sự rối bời*
Vợ đã mất sớm con thời thơ ngây”
Vua rằng : “Hãy nói ta hay
Vì dầu bởi rối mặt mày kém tươi
Ba năm viễn trấn tái hồi
2070 *Về chưa ấm chỗ đã đòi thôi quan*
Tướng là châu chực ngai vàng
Vua tới gần gụi ta càng thông dong”

- Phạm Công tàu trước bệ rồng :
 “Đội ơn thánh thượng đoái lòng cổ cây
 2075 Con thơ vợ thác bấy chầy
 Âm cung thần muốn xuống ngay tìm nàng”
 Triều đình vẫn vô đáp rằng :
 “Người trần ai dám mơ màng âm ty”
 Trịnh vương khuyên nhủ một khi :
 2080 “Dương gian xuống đấy làm chi lạ lùng”
 Cầm tay giải tỏ ung dung :
 “Chẳng hay trạng có muốn cùng với ta
 Đảm đương gánh nặng sơn hà
 Mọi nhà an ổn mọi nhà ấm no
 2085 Vua tôi mọi việc chung lo
 Trạng là người của trời cho nước mình
 Trạng người chính đại quang minh
 Trạng người trung hậu nghĩa tình trước sau
 Dương gian chẳng có vợ sao
 2090 Hiện nay công chúa giá cao trong đền
 Bức vào độ tuổi thành niên
 Ấu là ta gả cho nên vợ chồng”
 Phạm Công quỳ trước bệ rồng :
 “Dẫu tiên hạ giới mặc lòng tướng chi
 2095 Lòng thần muốn xuống âm ty
 May ra gặp vợ cùng về lo toan”
 Biết không đổi được ý chàng
 Vua trách sao dă vội vàng ra đi :
 “Lân bang gây chuyện nợ kia
 2100 Hoặc khi xảy đến điều gì cậy ai
 Trẫm thì chưa có con trai

- Thiếu người kế vị hôm mai trị vì
 Nỡ nào trạng bỏ mà đi
 Vua tôi biết thuở nào về vui chung”
 2105 Cầm tay ứa lệ đôi dòng :
 “Bỗng dưng cách trở nghìn trùng xót xa”
 Phạm Công từ tạ trở ra
 Về Quỳnh Vân để ông bà hay tin
 Đầu đuôi kể hết sự mình
 2110 Nỗi niềm thương vợ quyết tình tìm đi :
 “Ở nhà hai cháu ấu nhi
 Vui cùng cha mẹ bù trì sớm hôm”
 Ông bà nghe nói hoảng hồn
 Xót thương chàng quá đau buồn liễu thân :
 2115 “Vợ con sớm phải lìa trần
 Giờ con lại định băng ngàn tìm đi”
 Trạng rằng : “Sống thác quản chi
 Có tìm thấy vợ mọi bề mới an”
 Lại quay nhìn hỏi hai con :
 2120 “Theo cha có muốn gặp hồn Mẹ Hoa”
 Ông bà tri phủ phân qua :
 “Con đi cháu phải ở nhà mới xong”
 Chia tay trở lại triều trung
 Lập đàn chiếu kính âm cung đi tìm
 2125 Trịnh vương cảm cảnh thương tình
 Quyết bề theo trạng Diêm thành xem sao
 Triều đình nghe tỏ âm hao
 Hai bên vẫn vô cùng vào gián can :
 “Người là hoàng đế dương gian
 2130 Uy linh bốn bể giàu sang chín trùng

- Sơn hà nhân vật cậy trông
 Nỡ nào bỏ chốn bề rồng đi nay”
 Vua rằng : “Ta ở lại đây
 Ai người canh thiếp đêm ngày cho ta”
 2135 Chiếu ban tới tấp gần xa
 Tìm người chiếu kính tới tòa âm ty
 Canh chừng quan trạng thiếp đi
 Việc xong quan tước tức thì vua ban
 Dân tình sôi nổi tính toán
 2140 Người bàn kế nọ kẻ bàn kế kia :
 “Ngồi canh người xuống âm ty
 Họa nhiều phúc ít, nhờ thì nguy lây”
 Chiếu ban đã được ba ngày
 Chẳng ai dám nhận việc này mà mong
 2145 Bấy giờ công chúa trong cung
 Thương tình quan trạng nên lòng xót xa
 Khẽ khàng nâng mới bước ra
 Khấu đầu làm lễ vua cha tức thì :
 “Con xin cầm kính⁽³⁾ trạng đi
 2150 Gọi là ân nghĩa để ghi sau này”
 Vua rằng : “Quái gở lắm thay
 Ba ngày ban chiếu chẳng ai vào chầu
 Sao con mua lấy lo âu
 Đào tơ liễu yếu vả sau còn chồng”
 2155 Nàng rằng : “Thương kẻ anh hùng
 Trung trinh nghĩa ấy thực lòng bề tôi”
 Vua rằng “Chẳng phải chuyện chơi
 Sau này khi trạng về rồi lính sao
 Phải nên nghĩ trước nghĩ sau

- 2160 *Kéo khi phú uống công lao đợi chờ*
Nàng rằng : “Bệ hạ đừng lo
Bao giờ đến đó trời cho kinh quyền”
Thấy con khảng khái một niềm
Hắn rằng duyên nợ xui nên thế này
- 2165 *Thương con xót trạng cả hai*
Thôi đành chấp nhận rủi may cơ trời
Vua bèn bảo trạng mấy lời :
“Âm dương cách biệt con người khó phân
Thương trạng nặng nghĩa châu trần
- 2170 *Nên cho công chúa ngồi cầm kinh theo*
Thăm xong kịp phải về triều
Kéo ta trông đợi nhiều điều ưu tư”
Phạm Công lạy tạ ơn vua
Cậy nhờ pháp thuật pháp sư nhiệm màu
- 2175 *Công chúa nét ngọc râu râu :*
“Chàng ơi hãy ráng đi mau mà về”
Trống chuông rầm rĩ tứ bề
Trận đồ sắp đặt chỉnh lễ phân minh
Thầy sai thiên tướng thiên binh
- 2180 *Đánh trạng nguyên hết sức mình không xong*
Hai ngày cúng khắp tây đông
Đồng không thiệp được, phách không lia hồn
Uy danh trạng thực như đồn
Lung lay chẳng chuyển vãi van chẳng rời
- 2185 *Ai ai cũng nói một lời :*
“Cùng thêm vàng lễ kịp thời mới xong”
Công chúa nghe bảo rằng : “Không
Xưa nay lễ bái tự lòng mà ra

- Phạm Công quốc trạng tài ba
 2190 Phải sai các tướng thật là uy linh”
 Pháp sư nghe rõ sự tình
 Cầu đến chư vị nổi danh oai hùng
 Kíp xin thái tử thủy cung
 Áp vào mà đánh Phạm Công cho rồi
 2195 Hồi lâu vẫn thấy trạng ngồi
 Thì ra các vị nhà trời sợ ông
 Cho nên chẳng chuyển được đồng
 Pháp sư là kẻ rối lòng trước tiên
 Trời sai Đại Thánh Tề Thiên
 2200 Xuống ngay để đánh ngựa liền Phạm Công
 Tề Thiên hăng hái thẳng xông
 Đánh ngựa ngựa hồng cùng trạng một khi

XVI

HỒN PHẠM CÔNG DU ĐỊA PHỦ

I

- Phạm Công chưa kịp nghỉ suy
 Ngựa hồng đã tới biên thùỵ Long vương
 2205 Nghe tù kêu khóc bốn phương
 Rầm rập quý sứ đầy đường ghé sao
 Chàng bèn tể ngựa xông vào
 Quân canh mấy đứa thét gào rống nhe :
 “Nơi đây là ngục An Tỳ
 2210 Có tội mà chết dẫn về giam ngay
 Việc chi ông đến chốn này”
 Lựa lời trạng mới giải bày trước sau :

- Ta là tể tướng Trịnh châu
 Xuống đây tìm vợ bấy lâu cách vơi
 2215 Xin cho mở ngục ra coi
 Cúc Hoa mệnh phụ có nơi cửa người"
 Giám ngục lễ phép rước mời
 Dẫn đường quan trạng tới nơi xem liền
 Thấy người trong ngục thăm phiến
 2220 Gầy gò như nhuộm gông xiềng kêu la
 Mấy nơi kinh khiếp vào ra
 Tưởng rằng đây có Cúc Hoa thêm sầu
 Chung quanh lửa nấu vạc dầu
 Tìm nàng chẳng thấy biết đâu chốn nào
 2225 Phạm Công mới hỏi trước sau :
 "Điện này tùy thuộc vị nào Long vương
 Muốn ra mắt hỏi tỏ tường
 Làm ơn xin hãy vẽ đường cho ta"
 Quý bèn chỉ trở gần xa
 2230 Phạm Công bước tới tòa nhà bên kia
 Chàng Cả ra đón tức thì :
 "Phò mã chắc có việc gì xuống đây"
 Phạm Công từ tốn giải bày :
 "Vợ tôi sớm xuống cõi này Diêm la
 2235 Tên nàng là á Cúc Hoa
 Có đang giam cầm trong tòa hay không
 Xin Người thứ lỗi đột xông
 Bảo cho tôi rõ vân mòng trước sau"
 Chàng Cả tra sổ lật đầu :
 2240 "Cúc Hoa hồn ấy không vào nơi đây"
 Phạm Công nghe nói thở dài :

- “Thảo nào tìm mãi tìm hoài không ra”
 Lại đi xem xét gần xa
 Thấy người bị tội rên la kêu gào
 2245 Bốn bề lửa cuốn rào rào
 Tứ chi trối chắt ném vào ghê thay
 Cháy chân thôi lại cháy tay
 Xương da máu thịt từ rày thành tro
 Thấy người bị tội thêm lo
 2250 Mịt mù tin vợ hỏi dò không ra
 Phạm Công bước tới lân la :
 “Tù này khi sống tội đã phạm chưa”
 Quỷ sứ cứ thực trình thưa :
 “Tù này nói thiếu nói thừa bấy lâu
 2255 Đặt điều vu khống hiểm sâu
 Đến lúc chết xuống dẫn vào giam đầy”
 Phạm Công nhìn sang phía tây
 Hỏi có bao cửa nơi đây cần tìm
 Chàng Cả hắng giọng đáp liền :
 2260 “Cửa này là cửa đầu tiên thôi mà
 Còn cửa Chàng Hai Chàng Ba
 Chàng Tư gần đó xa là Chàng Năm”
 Mịt mù hun hút cõi âm
 Phạm Công ớn lạnh khấn thầm Cúc Hoa
 2265 Chàng bèn bái tạ trở ra
 Ngựa hồng nước kiệu tà tà chạy đi

*

Trịnh vương hỏi kính tức thì :
 “Lộ trình của trạng hướng về phương nao”
 Công chúa vội vã quỳ tâu :

2270 “Chàng Cả tiếp trạng trên lầu Long vương
 Dây không thấy Cúc Hoa nương
 Trạng lại lên đường tìm kiếm các nơi”

2

Phạm Công đến cửa thứ hai
 Ngục tối từng dây rụng rời mắt trông
 2275 Đội châu máu ngời bàn chông
 Vạc dầu sùng sục lửa hồng liếm quanh
 Phạm Công ngỡ có vợ mình
 Vội vàng bước tới trần tình trước sau
 Quý sử quát mắng phủ đầu :
 2280 “Chàng nào táo tợn cửa lầu đột xông
 Cửa này là cửa Long cung
 Bọn tù nặng tội giam cùng nơi đây”
 Phạm Công nghe nói vào ngay
 Thử tìm nàng ở chốn này may ra
 2285 Hay đâu thấy những mù già
 Lưng buộc vào cột kêu la nhộn nhàng
 Phạm Công bèn hỏi khê khàng :
 “Cối dương chúng phạm rõ ràng tội chi”
 Giám ngục phải trái phân bì :
 2290 “Bọn này trần thế chắc gì đã hay
 Mua nhiều bán ít xưa nay
 Lúc mua dong đầy lúc bán dong vơi
 Bởi tham nên đã hại người
 Tội mình mình chịu kêu thời kêu ai
 2295 Thóc lép dong vơi cho vay
 Khi đòi thóc chắc dong đầy mới thôi
 Tính ra vốn một lãi mười

- Làm cho dương thế lấm người lao đao”
 Chăm chăm nhìn trước ngó sau
 2300 Tìm hoài mà có thấy nào Cúc Hoa
 Phạm Công châu lệ chan hòa
 Chàng Hai đứng đỉnh bước ra khỏi lầu
 Lại gần hỏi nhỏ một câu :
 “Hắn quan phò mã người đâu côi trần”
 2305 Trạng rằng : “Vợ phải thác oan
 Bỏ hai con đại dương gian bấy chầy
 Cho nên thương nhớ lâu ngày
 Từ miền xa đến nơi đây tìm tôi”
 Chàng Hai sốt sắng tươi cười :
 2310 “Vợ quan phò mã sinh thời tên chi”
 Hỏi rồi chú ý lắng nghe
 Lát sau dẫn trạng cùng đi vào tòa
 Lăn lăn lật sổ ra tra :
 “Buồn thay vợ trạng không qua chốn này
 2315 Nếu như giam cầm nơi đây
 Thì trăm cho phép về ngay với chồng”
 Phạm Công bái biệt nào lòng
 Thần thờ lên ngựa sang vùng Chàng Ba
- *
- Trịnh vương sốt ruột lân la :
 2320 “Xuân Dung con hỏi trạng đã đến đâu”
 Tức thì công chúa quỳ tâu :
 “Trạng nguyên còn ở dưới lầu Chàng Hai
 Tìm nàng chẳng thấy tăm hơi
 Lệ châu chan chứa mấy hồi sầu bi
 2325 Tạ từ trạng sắp ra đi

Chàng Ba chưa rõ hướng về nơi nao"

*

Chàng Hai chỉ dẫn thấp cao :

"Đường đi khủng khiếp dẫn vào Chàng Ba

Bao nhiêu cam bẫy giăng ra

2330 *Dám xin tính hết gần xa mọi đường*

Hiểm nguy hẳn trạng khó lường

Cầu mỏng như giấy bắc sang Ngân hà

Dưới sông toàn những mãng xà

Thấy người cất cổ bằng ba con sào

2335 *Dùng dùng sấm sét mưa gào*

Quan trạng khó nổi đi sao vẹn tuyền"

Phạm Công nghe đáp lại liền :

"Dù cho rắn rết hàng nghìn quân chi

Đến đây mà lại quay về

2340 *Làm sao giữ được trọn bề thủy chung"*

Chàng Hai mới nói : "Mặc lòng

Ở đây quán xá thì không có rồi

Lòng thương quan trạng lắm thôi

Muốn ban cho yến ăn rồi sẽ đi

2345 *Nhưng ăn là khó nổi về*

Chẳng biết cho trạng vật gì dâng yên

Biếu trạng một quả đào tiên

Của bà Vương mẫu ban truyền xuống cho

Ăn vào mấy tháng vẫn no

2350 *Người được cúng cấp không lo trở trời"*

Phạm Công ăn một nửa thôi

Một nửa cho ngựa xong rồi ra đi

Ăn xong khỏe mạnh tức thì

- Ngựa hồng nó mới từ bi trong lòng
 2355 Phạm Công bèn hỏi ngựa hồng :
 “Đường xa ngàn trùng đi tiếp hay lui”
 Ngựa hồng lăm bắm ngùi ngùi :
 “Đến đây mà lại chịu lùi sao đang”
 Người nghe cũng thấy vững vàng
 2360 Nhảy lên mình ngựa tìm đường đi qua
 Mệnh mang một dải Ngân hà
 Mắt vừa nom thấy lòng đã ghé ghé
 Mặt cầu kiúp khênh lê tè
 Chân cầu rần rết đầy phê bầu đen
 2365 Ngựa hồng chỉ biết đứng yên
 Run run gõ móng liên liên hí vang
 Cầu dài ván ghép mỏng tang
 Bước lên sao dặng mà sang sông này
 Phạm Công xuống ngựa tháo hài
 2370 Chấp tay quỳ xuống vái dài gần xa
 Khấn trời lại khấn Cúc Hoa
 Cho chàng mọc cánh bay qua cầu vồng
 Bởi chàng hiếu hạnh thủy chung
 Mãng xà lặn xuống mà không làm gì
 2375 Bấy giờ trạng mới ra đi
 Ngựa hồng cẩn trọng liệu bề bước qua
 Than rằng : “Em hỡi Cúc Hoa
 Em đi đâu mất cho ta cực tình”
 Khấn cầu thiên địa quang minh
 2380 Vái trình Hà bá vái trình Thổ công
 Khởi cầu trạng mới mừng lòng
 Tưởng mãng xà nuốt giữa sông Ngân hà

3

- Bấy giờ đến cửa Chàng Ba*
Tường vàng mái bạc mấy tòa chan chan
 2385 *Phạm Công trong dạ bàng hoàng*
Thấy bao thảm cảnh kêu van tứ bề
Ngựa hồng sợ chẳng dám đi
Nhà thì lửa cháy đất thì chuyển rung
Tiếng rên tiếng rú không ngừng
 2390 *Phạm Công nghe thấy cảm thương lệ nhòa*
Tù đông nghĩ có Cúc Hoa
Liều mình đi tới may mà gặp chẳng
Quý sứ sát khí đằng đằng :
"Người nào dám đến nói năng gạn gùng"
 2395 *Phạm Công vội cúi tấc lòng :*
"Vi thương nhớ vợ nên chồng phải đi
Gian nan vất vả quản chi
Theo chân nàng xuống âm ty tìm về"
Ngất lời, giám ngục tử tế :
 2400 *"Vợ chàng trần giới tên gì bảo ta"*
Phạm Công lễ phép trình qua :
"Người đời vẫn gọi Cúc Hoa tên nàng"
Giám ngục bước một khê khàng
Dẫn chàng tới trước ngai vàng quỳ tâu :
 2405 *"Trạng nguyên phò mã Đẳng Châu*
Từ xa lặn lội đến châu thiên nhan
Vợ trạng đã phải thác oan
Nay trạng rời chốn trần gian đi tìm
Qua hai cửa vẫn im lìm
 2410 *Cúi xin bệ hạ kiếm thêm khu mình"*

*Tim hoài chẳng thấy bóng hình
Vua khuyển ngưng tam lộ trình nghỉ ngơi
Phạm Công buồn bã buông lời :
“Vợ tìm chẳng thấy ngồi chơi làm gì”*

2415 *Bụng chàng nhớ lại một khi
Hôm qua tìm vợ đường đi xa gần
Nhìn thấy những kẻ thanh tân
Gồng cùm kìm kẹp kêu van ầm nhà
Chàng bèn lựa lúc hỏi qua :*

2420 *“Tội kia dương thế xưa đã sao đây”
Giám ngục rầu rĩ thưa bày :
“Tại nơi trần giới theo trai bỏ chồng”
Phạm Công nghe nói mũi lòng :
“Đam mê cho lắm đèo bòng khổ thân”*

2425 *Thấy cảnh hành tội ngoài sân
Chẻ đầu cưa đoạn róc dần thịt xương
Hóa ra là bọn cướp đường
Chết xuống phải tội ngục trường Diêm la
Đàng kia có một đàn gà*

2430 *Mổ dài cưa sắc lấy đà xông vô
Mổ lia lia một bọn tù
Tứ chi gồng chặt dầu u mặt bầm
Côi trần tham lại còn tham
Thấy trứng gà ấp liền cầm hết đi*

2435 *Cho nên thác xuống âm ty
Bắt cho gà mổ thân thi đêm ngày
Chàng nhìn thấy ở phía tây
Có một bọn nữa ngồi nhai bên hồ
Tay vừa vốc nước lên tu*

- 2440 Miệng vừa nhổ xuống hu hu kêu trời
 Hỏi ra mới biết là người
 Côi trần ăn uống tứ thời đổ vung
 Làm ra hạt gạo nhọc lòng
 Chúng lại tống táng xuống sông xuống hồ
- 2445 Chết rồi vẫn phải tù đồ
 Bắt nhai những thứ cơ hồ vứt đi
 Mới hay rằng chốn âm ty
 Công bằng khôn tả chẳng gì bỏ qua
 Tìm hoài chẳng thấy Cúc Hoa
- 2450 Phạm Công châu lệ chan hòa thương thay
 Chàng Ba mới bảo như vậy :
 “Ba ngày trạng hãy ở đây dần dà
 Cửa này không có Cúc Hoa
 Thì trạng phải xuống tới tòa đằng kia”

*

- 2455 Trịnh vương phán hỏi vân vi :
 “Xuân Dung con hỏi trạng đi phương nào
 Ngồi đồng ba tháng gian lao
 Có còn thấy trạng ra vào bảo cha”
 Xuân Dung chậm rãi tâu qua :
- 2460 “Trạng nguyên hiện được Chàng Ba rước mời
 Trên tòa cơm nước chưa thôi
 Ăn xong trạng xuống lâu dài Chàng Tư
 Lúc này cửa ấy lơ mờ
 Nhìn mà chưa thấy chàng vô xứ nào”

4

- 2465 Phạm Công trong dạ nôn nao
 Cầm cương thúc ngựa phóng ào tên đưa

- Thoắt vào đến cửa Chàng Tư
 Ngựa dừng lại thở đợi chờ bên trong
 Ngạt ngào những vị hương xông
- 2470 Trong thành chẳng có một gông tù nào
 Nơi nơi xanh liễu thắm đào
 Bốn bề dân sự làm sao mặc lòng
 Phạm Công mới hỏi ngựa hồng :
 “Hãy xem tù ngục có không, bạn hiền ”
- 2475 “Cửa này như thế cõi tiên”
 Ngựa cất tiếng hí vang miền thành đô
 Nóng lòng gặp được Chàng Tư
 Phạm Công xuống ngựa bước vô tâu trình
 Giải bày sau trước phân minh
- 2480 Xin tìm vợ thác trọn tình keo sơn
 Chàng Tư lời lẽ ân cần :
 “Sao mà quan trạng thâm ân dường này
 Làm quan chức tước cao vầy
 Thiếu gì nữ sắc trần ai mời chào”
- 2485 Chàng Tư lại nói thấp cao :
 “Hể trạng nhìn thấy ngục nào kiếm ngay
 Lòng ta chẳng tiếc mảy may
 Xin trạng chớ có nơi đây nghi ngờ”
 Ngựa hồng cạnh chủ bấy giờ
- 2490 Cũng giương đôi mắt thăm dò dăm dăm
 Đàn bà kẻ tới mấy trăm
 Lăn đùng ra chết hằng năm vô vàn
 Bởi vì sống ở dương gian
 Canh khuya tắm lạnh cảm hàn như chơi
- 2495 Nắng trưa không nón đầu phơi

Chết uống rồi lại kêu trời rằng oan
 Chàng Tư mới nói nhặt khoan :
 “Cho gọi mỹ nữ a hoàn ra đây
 Đẳng cho quan trạng xem ngay
 2500 Cúc Hoa vợ trạng chón này có chẳng
 Kẻo ta chẳng thực cùng chàng
 Tùy chàng nhận lấy mặt nàng Cúc Hoa
 Nào nào công chúa bước ra
 Để chàng nhận diện cho ta yên lòng”
 2505 Tìm hết đấng tây đấng đông
 Chẳng nơi nào thấy bóng hồng Cúc Hoa
 Cuối cùng vua mới nói ra :
 “Có khi phải xuống dưới tòa Chàng Năm”
 Phạm Công trong dạ chăm chăm
 2510 Dù phải tìm khắp cõi âm cũng tìm

Trịnh vương lòng chẳng được yên
 Phán hỏi công chúa trạng nguyên nơi nào
 Nàng liền mạch lạc quỳ tâu :
 “Trạng nguyên còn ở dưới lầu Chàng Tư
 2515 Chón này không có bóng tù
 Thấy đàn bà tắm nô đùa ven sông
 Chàng Tư giúp trạng hết lòng
 Vẫn chưa có đặng vên mòng Cúc Hoa
 Đường về Chàng Năm khá xa
 2520 Lúc này chưa rõ trạng ra hướng nào”

Phạm Công bước khỏi lầu cao
 Buồn lòng chẳng biết lối nào tìm đi

Chàng Tư nhỏ nhẹ vân vi :

"Từ đây đến đấy đường nguy hiểm mà

2525 Bao nhiêu rồng lửa mãng xà

Quấn quanh lúc nhúc nghĩ đã ghê sao

Tứ bề chớp giạt gió gào

Liệu chàng còn biết lối nào mà đi"

Phạm Công đáp lại tức thì :

2530 "Đến đây mà lại quay về sao nên

Tử sinh số mệnh tại thiên

Gian nan đến mấy cũng xin cam lòng"

Bấy giờ mới bảo ngựa hồng :

"Nếu không đi đừng liệu chừng về thôi"

2535 Ngựa hồng chững chạc đáp lời :

"Tìm bà tôi chẳng dôi hồi vấn vương"

Nhanh chân người ngựa lên đường

Đi được một lúc thì vương mãng xà

Vừa nhìn thấy trạng đi qua

2540 Nó liền băng tới đầu đà cất cao

Rồng lửa hiền thảo làm sao

Né mình nhường lối khác nào người thân

Mãng xà thấy thế phân vân

Cúi đầu chép miệng âm thầm bỏ đi

2545 Ngựa hồng qua được một khi

Vội tung bốn vó liệu bề rời xa

5

Thêm một tháng nữa trôi qua

Bấy giờ mới tới được tòa Chàng Năm

Bốn bề lửa cháy âm ầm

2550 Hai bên cấm cửa binh âm áp vào

- Gió to ngọn lửa càng cao
 Phạm Công cười ngựa thẳng vào bản doanh
 Quân canh sau cửa hoành hành
 Gươm trần chúng tuốt chung quanh sáng lòe :
 2555 “Chém đầu đi quách không tha
 Tên nào chẳng biết vào tòa Chàng Năm”
 Phạm Công quát lại rầm rầm :
 “Hãy nói với hấn ta cần gấp ngay
 Ta là người ở trên mây
 2560 Ngọc hoàng dạy xuống nơi đây khám tù
 Lệnh trời đâu phải chuyện đùa
 Chúng mày lếu láo chẳng vừa ý ta”
 Quân canh thôi quát thôi la
 Vội vàng quay gót vào tòa Chàng Năm
 2565 Chàng Năm nổi nóng lắm bầm :
 “Thối người trần giới côi âm xem thường
 Oai nghiêm nhất chốn công đường
 Dù là sứ giả Ngọc hoàng đến đây
 Dù là người ở trên mây
 2570 Trối mà đánh tuốt nơi này không tha
 Một mình một ngựa xông pha
 Thăng nào dám đến mà tra chốn này”
 Phạm Công bước xuống chấp tay
 Trông chàng lễ độ mà đầy quyền uy
 2575 Chàng Năm thấy vậy tức thì
 Trái hai hàng chiếu lễ nghi chào mời
 Ngõ là thiên sứ trên trời
 Bá quan văn võ đồng thời bước ra
 Phạm Công quỳ xuống khoan hòa :

- 2580 "Tôi người trần giới rất xa chốn này
 Cúc Hoa là vợ xưa nay
 Mới ba mươi tuổi chẳng may lia đời
 Để hai con dại mồ côi
 Nhớ thương tôi xuống tìm tôi âm cung
- 2585 Nghĩ rằng có ở ngục trong
 Nên đà mạn phép đột xông kiếm nàng"
 Triều đình ai cũng ngỡ ngàng
 Chàng Năm nước mắt hai hàng thương thay:
 "Thế mà trạng chẳng bảo ngay
- 2590 Lại nói thiên sử xuống đây khám tù"
 Phạm Công thú thật cùng vua :
 "Không dùng chước ấy khó vô nơi này"
 Vua cười truyền mở cửa ngay
 Cho chàng xem hết dặng hay chân tình
- 2595 Tù đông phải đến hàng nghìn
 Chẳng ai giống mặt giống hình mà mong
 Phạm Công cùng với ngựa hồng
 Tìm nàng chẳng thấy rầu lòng bước ra
 Oang oang tiếng quát gần xa
- 2600 Giám ngục từng dám khảo tra trong ngoài
 Thấy đoàn con gái hoang thai
 Mặc đồ như uest rạc rài héo hon
 Nhác trông thân thể gầy mòn
 Nước nôi không có nuôi con cục lòng
- 2605 Cả đoàn bị cấm xuống sông
 Mẹ con ghẻ lở tắm trong vùng bùn
 Phạm Công nhìn thấy hãi hùng
 Bước vào tàu với bề rồng phân minh :

- “Hoang thai là chuyện tội tình
 2610 Chứ đâu có phải tội hình xưa nay
 Đời mẹ làm lỗi đã vầy
 Hay gì cái việc dọa dầy đời con
 Trời sinh có nước có non
 Phải năng tắm rửa mới luôn an hòa”
 2615 Chàng Năm gật gật nghe ra
 Truyền tha tất cả đàn bà hoang thai
 Phạm Công tìm mãi tìm hoài
 Cúc Hoa chẳng thấy lệ dài chứa chan
 Thấy đoàn phù thủy kêu van
 2620 Bình âm khảo đã nhận nhàn như ong
 Chuông treo trống buộc đầu gông
 Phạm Công bèn hỏi côi dương tội gì
 Chàng Năm mặt vẫn lầm lì :
 “Bọn thầy phù thủy chuyên bề gian ngoan
 2625 Khua chuông gõ trống rộn ràng
 Lại còn thét mắng Long vương đêm ngày
 Ai người biết được bọn này
 Đảo điên mà định làm thầy thế gian”
 Phạm Công bực bạch nguồn cơn :
 2630 “Làm thầy chẳng lẽ lại nhờn với ma
 Không cho thét mắng kêu la
 Làm sao đuổi quỷ xua tà cho an
 Nói xằng vâng lệnh Ngọc hoàng
 Sai tà làm bệnh tìm đường kiếm ăn
 2635 Chúng đà đại đột muôn phần
 Cúi xin lượng cả gia ân khoan hồng”
 Chàng Năm cũng thấy mũi lòng

- Cả đoàn phù thủy cuối cùng được tha
 Phạm Công nhìn kỹ nhận ra
- 2640 Sư mô một bọn trong tòa lô nhô
 Cao đầu dối thế mơ hồ
 Cũng đang giam chấp tù đồ kêu rên
 Tiếng rằng tu tập đạo thiền
 Mất lo nhìn gái mồm quen thịt thà
- 2645 Chúng đi quyên góp người ta
 Nói rằng tô tượng cùng là đức chuông
 Tiền nong của khách thập phương
 Dem về nuôi béo một phường gian ngoan
 Côi dương tội đã rõ ràng
- 2650 Cho nên thác xuống vẫn đang lao tù
 Phạm Công rằng : “Thật hư vô
 Lòng tà niệm phật sớm trưa ích gì”
 Ngó quanh trong dạ sầu bi :
 “Cúc Hoa không biết giạt về nơi đâu ?”
- 2655 Một mình ra tới phía sau
 Thấy lũ thầy bói lao nhao khóc rờn
 Chậu thau lật úp bên gông
 Một tay cầm quẻ người trông la đà
 Một tay rờ túi xuýt xoa
- 2660 Trước là kiếm lễ sau là độ thân
 Cả đời đi kiếm miếng ăn
 Ngờ đâu thác xuống mang thân tội dày
 Phạm Công bước lẹ vào đây
 Lựa lời chàng mới tâm ngay thực thà :
- 2665 “Bởi chưng trời đất dựng ra
 Quyền dẫu đến quẻ bói khoa ở đời

Thế gian vạn kẻ có tài
 Lỗi thầy bói chỉ ở lời thốt ra
 Dở hay tiền định thôi mà
 2670 Ví dụ không nói cũng ra làm vậy"
 Chàng Năm mới bảo từ nay
 Thầy bói khỏi phải tội dày lao lung

✱

Đã hơn bốn tháng vua đương
 Đêm ngày cầu khẩn trời thương trạng cùng
 2675 Miệng hỏi nước mắt rưng rưng :
 "Lộ trình của trạng theo phương hướng nào"
 Xuân Dung công chúa liền tâu :
 "Trạng nguyên còn ở dưới lầu Chàng Năm
 Người dẫu đại lượng từ tâm
 2680 Phù thủy thầy bói trong tầm Diêm la
 Chàng xin cho họ được tha
 Kính tối chưa thấy trạng ra phương nào"
 Trịnh vương nước mắt tuôn trào
 Ngồi kính bốn tháng trạng sao chưa về
 2685 Thương nàng công chúa nhiều bề
 Thức rờn bốn tháng người thì xanh xao

✱

Phạm Công nhìn trước ngó sau
 La lung bèn hỏi một câu như vậy :
 "Lương y sao chẳng thấy đây
 2690 Cùng là thầy dịch⁽⁶⁾ chốn này cũng không"
 Chàng Năm mới nói thực lòng :
 "Lương y thầy dịch về cùng người ngay
 Họ có làm hại chi ai

- Mà bắt bớ họ về dầy Diêm la”
- 2695 Một mình quan trạng trở ra
 Gặp đoàn bán mắm kêu la bên hồ
 Âm ty chịu cảnh tù đồ
 Hai tay chặt cụt nhuốc như một đời
 Buôn mắm muốn được nhiều lời
- 2700 Bao nhiêu nước cốt ngon thời chắt ra
 Chỉ bán có thứ nước pha
 Lãi ăn cho lắm oan gia nổi gòi
 Tiền là tiền thật lấy về
 Mắm thì mắm giả dung chi kẻ tà
- 2705 Phạm Công qua đó trở ra
 Thấy đoàn thợ mã ở tòa cửa đông
 Tội hình giáng xuống chẳng dung
 Thân kia phải đánh búa đồng tan xương
 Phạm Công mới hỏi tỏ tường :
- 2710 “Người ở trần giới đã vương tội gì”
 Giám ngục đáp lại tức thì :
 “Làm nghề thợ mã cũng nghề gian ngoan
 Đồ mã chẳng có ruột gan
 Lấy tiền nói dối dương gian dầy dầy”
- 2715 Vợ chàng không có nơi đây
 Phạm Công bèn hỏi liệu bài quay ra
 “Khu trăm không có Cúc Hoa
 Mời trạng xuống cửa vua cha bên này
 Đất người thoáng dăng phía tây
- 2720 Đất người không có một ngày cùm gông”

- Vòng vèo mấy khúc tới vùng vua cha
 Tứ bề dào mạn nở hoa
 Suối trong nước lặng chan hòa ánh dương
 2725 Bấy lâu ảm đạm một phương
 Đến đây động phủ Long vương chổi lò
 Dập dìu đàn hát xướng ca
 Bá quan vẫn vô bước ra mời chào
 Long vương phán hỏi một câu :
 2730 “Chẳng hay quan trạng dãi dầu việc chi”
 Phạm Công quỳ trước đàn trì
 Khấu đầu làm lễ tức thì trình qua :
 “Vợ tôi tên gọi Cúc Hoa
 Mới ba mươi tuổi xưa đã xuống đây
 2735 Đi tìm hơn bốn tháng nay
 Vẫn chưa gặp được lòng này xót xa”
 Long vương nghe nói cười xòa :
 “Hãy ăn yến đã Cúc Hoa thấy liền”
 Bá quan vẫn vô cùng khuyên :
 2740 “Rời trạng sẽ gặp vợ hiền ngay thôi”
 Phạm Công bèn ngỏ một lời :
 “Vợ tìm không thấy ngồi chơi làm gì”

*

- Trịnh vương hết đứng lại đi
 Phán hỏi công chúa : “Trạng về phương nào”
 2745 Xuân Dung sức lực tiêu hao
 Bốn tháng thức trắng ngồi châu ăn chay
 Nàng vẫn tỉnh táo tâm ngay :
 “Trạng nguyên mới đến của này Long vương
 Con nghe tiếng nói tỏ tường

2750 *Cả triều náo nức chào mừng trạng nguyên*"

Công chúa lại nói tiếp liền :

"Tòa vàng lộng lẫy sao nhìn vắng tanh"

Vua hỏi : "Trạng có về nhanh"

Nàng bèn quỳ tấu phân minh nhẹ nhàng :

2755 *"Long vương yến tiệc mời chàng*

Ất là biết dạng đâu nàng Cúc Hoa"

*

Trạng rằng : "Dạ thật an hòa

Nếu gặp lại vợ tại nhà quân vương"

Long vương đáp giọng vui mừng :

2760 *"Ra người vẫn nhớ quá chừng Cúc Hoa*

Trẫm có công chúa trong tòa

Mới mười tám tuổi tiên sa non bông

Ngồi thì đua nở hoa hồng

Đứng thì ngào ngạt hương xông hoa nhài

2765 *Đi thì én liệng bướm bay*

Hình dung nhan sắc cũng tày Cúc Hoa

Gả cho trạng để giao hòa

Nhường vì ngôi báu vua cha dưới này"

Phạm Công lễ phép giải bày :

2770 *"Dù là tiên nữ mặt mày như hoa*

Dù là bắc đẩu sao sa

Tôi cũng chẳng thiết hướng là con vua

Thủy chung giữ đạo ngàn xưa"

Long vương nhìn trạng, từ từ vuốt râu :

2775 *"Vợ trạng tuyệt sắc hay sao*

Trạng nói mặc trạng ai nào tin qua

Con ta mất phượng da ngà

Chảy dài suối tóc mượt mà lưng ong”

Phạm Công quỳ trước bệ rồng :

2780 *“Tìm chưa thấy vợ trong lòng xót xa*

Nếu như tình chuyện nguyệt hoa

Thiếu gì người đẹp ngọc ngà dương gian”

Long vương mới phán rõ ràng :

“Gả nàng công chúa thêm nàng Cúc Hoa”

2785 *Phạm Công đáp lại khoan hòa :*

“Xin Người đừng nói nguyệt hoa thêm rầu”

Long vương bèn phán ậm ào :

“Số chàng còn phải dãi dầu quan san

Ba năm rong ruổi gian nan

2790 *Mới mong gặp được vợ chàng Cúc Hoa”*

Phán rồi vua trở vào lò

Phạm Công nước mắt chan hòa ra đi

*

Thủy cung công chúa sầu bi

Nói cùng quan trạng tử tế mấy lời :

2795 *“Cha thiếp nói dối chàng thôi*

Cúc Hoa đã ở gần rồi chàng ơi

Mười ngày chàng sẽ tới nơi

Bồ công lặn lội không ngại bấy chầy

Thiếp đưa chàng quá một ngày

2800 *Tới Diêm quan phủ thấy ngay thôi mà*

Việc thời phải có mẹ cha

Đưa chàng chẳng tiện đường xa thương chàng

Phạm Công nhỏ nhẹ bảo nàng :

“Có chẳng trở lại đền vàng hẵng hay”

2805 *Công chúa bèn đáp lời ngay :*

- “Dù không trở lại nơi đây mắc lòng
 Rồi ra chàng nhớ hay không
 Riêng thiệp thì vẫn vô cùng xót thương
 Chàng ơi đến đó nhiều đường
 2810 Một khi lạc bước không phương đôi hồi
 Nhiều tình quý lắm chàng ơi
 E khi nó đón chàng thôi giữa đường
 Làm sao tránh chuyện bất thường
 Ấu là viết sắc cho chàng đi qua
 2815 Nửa chừng có gặp yêu ma
 Cùng là tình quý thấy dà phải thôi”
 Những đang ngần ngại bồi hồi
 Nàng đã phát sắc xong xuôi mọi bề
 Phạm Công lĩnh sắc tức thì
 2820 Nhìn nàng mà lệ phân kỳ rưng rưng.
 Đưa trạng thêm mấy độ đường
 Xốn xang ước được dặm trường cùng ai
 Công chúa lặng lẽ thở dài :
 “Gối rêu nằm đất từ nay thương chàng
 2825 Chiếu đà trải dọc trải ngang
 Xót thay quan trạng tàn vàng bỏ không”
 Phạm Công vuốt má ngựa hồng
 Cả hai hôn hờ trong lòng ra đi
 Đường xa trở ngại sá gì
 2830 Chẳng may lạc bước khó bề trở tay

XVII

PHẠM CÔNG GẶP NẠN YÊU TINH

- Phạm Công cú ngõ đường ngay
 Không ngờ lạc đến động này hôi tanh
 Thấy đoàn tiểu quỷ tuần canh
 Đàn ca nhảy múa xập xình đó đây
 2835 Trên thì cây lá phủ dày
 Dưới thì nước cuộn dốc dài chênh vênh
 Lầu cao vọi vọi đầu ghềnh
 Phạm Công ruổi ngựa tới nhanh hỏi đường
 Yêu tinh pháp thuật cao cường
 2840 Mất chồn nhìn thấu tổ tường gần xa
 Biến hình giống hệt Cúc Hoa
 Trên lầu bước xuống mượt mà hây hây :
 “Chàng ơi tôi bảo chàng đây
 Biết chẳng tôi đợi chốn này từ lâu”
 2845 Phạm Công thoát thấy lòng đau
 Ba hồn bảy vía bỗng đầu rụng rời
 Run run xuống ngựa tức thời
 Mất rừng rừng lẹ hai người nhìn nhau
 “Chàng ơi tôi thác đã lâu
 2850 Thân cô sống cảnh thảm sầu nơi đây
 Ai đem chàng xuống chốn này
 Làm sao mặt võ mình gầy chàng ơi”
 Phạm Công luôn miệng kêu trời :
 “Sao nàng chè rượu ăn chơi thế này
 2855 Vợ chồng xa cách bấy nay
 Tắm xong ta sẽ vui vầy tri âm”
 Ngựa hồng nó cứ giẫm chân :
 “Sao ông đã vọi những phen nguyệt hoa”
 Yêu rằng : “Mau uống rượu trà

2860 *Chơi bởi hát xướng giao hòa cùng nhau”*

Ngựa hồng giẫm trước giẫm sau

Phạm Công suy ngẫm bên lầu tỉnh ra :

“Gặp chồng không hỏi chuyện nhà

Chuyện hai con đại cùng là song thân

2865 *Cúc Hoa ăn ở có nhân*

Mà nay quên hết chẳng cần một ai

Con người có thể đổi thay

Nhưng sao quá đáng đến vậy hồi ôi

Hay vì gặp chốn tanh hôi

2870 *Đau buồn lấy rượu làm vui đêm ngày*

Mẹ ơi mẹ có xuống đây

Thì mẹ chỉ vẽ đường ngay cho nàng”

Phạm Công châu lệ hai hàng

Yêu tình đã đến bên chàng ung dung :

2875 *“Tiệc đây tôi đã bày xong*

Uống cho đỡ khát rồi cùng giao hoan”

Phạm Công rằng : “Hãy khoan khoan

Xin nàng đừng có vội vàng làm chi”

Nói rồi từ tốn vỗ về :

2880 *“Lấy nhau năm ấy năm gì tôi quên”*

Yêu tình giọng lạnh như tiền :

“Lấy nhau từ thuở tháng giêng năm dần

Đường đường một đấng văn nhân

Làm sao còn hỏi đến thân đàn bà”

2885 *Phạm Công nháy mắt cười xòa :*

“Vi thương nhớ quá nên đà quên đi

Lại thêm hai đứa ấu nhi

Tháng ngày vô vô lắm khi bồi hồi

- Chẳng hay ngày ấy kết đôi*
 2890 *Lấy nhau thăm hỏi tìm tòi chi không*
Đến khi thành vợ thành chồng
Có bao vàng bạc tiền nong hời nàng”
Yêu tình đáp lại rõ ràng :
“Bấy giờ chàng mặc áo xoàng thương thay
 2895 *Của quan tri phủ ai tày*
Còn chàng so với ăn mày khác chi
Tay không chẳng có chút gì
Của tôi cho cả liệu bề cưới tôi
Ngờ đâu số kiếp thương ôi
 2900 *Vừa khi chẵn tuổi ba mươi tôi già*
Đau lòng từ già mẹ cha
Hỡi ôi tuổi trẻ về già ba mươi”
Phạm Công khẽ gật đầu cười :
“Thôi thôi đã thực vợ rồi nhắc chi”
 2905 *Yêu tình sáng giọng tức thì :*
“Thực rồi sao vẫn hỏi gì lời thôi”
Phạm Công hòa nhã đáp lời :
“Vợ chồng mới gặp chuyện đời hỏi han”
Yêu rằng : “Sống cảnh cơ hàn
 2910 *Lâu nay tôi cứ hai hàng lệ rơi*
Con thì trai gái hòa hai
Thương chàng chẳng biết cậy ai trông vào”
“Nàng già vào ngày tháng nào
Liệu nàng còn nhớ trước sau chẳng là”
 2915 *“Tôi già tháng chín mười ba”*
Phạm Công đáp lại : “Nàng già tháng tư
Giữa ngày mười sáu tháng tư

- Nàng mất vào đúng tháng tư trung tuần
 Không sao, sẽ nhớ lại dần
 2920 Cửa đêm ngày trước mấy phần rõ không
 Có chi để lại cho cùng
 Nàng hãy nói hết cho thông khỏi ngờ”
 Yêu rằng : “Bán hết bấy giờ
 Trạng nguyên khéo hỏi ồm ở lăm thay
 2925 Xuyên vàng còn để lại đây”
 Phạm Công hỏi tiếp : “Mộ xây vuông tròn”
 Yêu rằng : “Thương xót đàn con
 Lòng sầu trăm mối tôi còn nhớ chi”
 Càng nghe trong bụng càng nghi :
 2930 “Sao nàng cứ nói sai đi vô hồi”
 Ngựa hồng la hí vang trời :
 “Rõ đồ bịp bợm ông ngồi hỏi chi”
 Yêu tình đứng dậy làm li :
 “Đến đây chàng hãy khoan đi đã nào”
 2935 Nổi điên gân cổ nó gào :
 “Này giờ toàn chuyện tầm phào không mình”

*

- Xuân Dung run rẩy râu trình :
 “Trạng nguyên đã mắc yêu tình mất rồi”
 Trịnh vương không kịp đáp lời
 2940 Vàng hương khẩn tướng nhà trời đốt lên :
 “Xin mau đi cứu trạng nguyên
 Mắc vào tiệc rượu dưới đèn yêu ma”
 Vàng giấy vua đốt hằng hà
 Thiên tướng chẳng muốn rời nhà ra đi
 2945 Dấn thân vào chốn âm ty

Lợi đâu chẳng thấy hiểm nguy khôn lường

*

Tề Thiên Đại Thánh nghe tường

Đằng vân giá vũ lên đường đi ngay

Tìm xuống động quỉ ra tay

2950 *Biến thành con muỗi mà bay vào nhà*

Trạng đang tỉnh kể chưa ra

Biết đâu thần tướng từ xa đến rồi

Yêu tinh nốc đã mềm môi

Bấy giờ định chúc rượu mời trạng nguyên

2955 *Tay cầm chén ngọc giờ lên*

Tính bề uống trước làm tin một bài

Tự tay rót một chén đầy

Ngờ đâu Đại Thánh đã bay lên vào

Yêu tinh cạn chén rượu đào

2960 *Nuốt luôn cả muỗi thiên tào Tề Thiên*

Trong gan Đại Thánh hét lên :

"Khi không mảy ép trạng nguyên nổi gì

Ta là Đại Thánh thiên uy

Thấy mảy vô đạo ta đi đánh mảy"

2965 *Yêu tinh điên tiết vung tay :*

"Rút gan tao chém chết mảy cho coi"

Ruột gan nó dám cắt rời

Cho nên Đại Thánh vọt ngồi đầu ngay

Nói rằng : "Ta ở lại đây

2970 *Thuốc lão châm lửa đầu mảy hết ché"*

Yêu tinh trợn mắt hằm hè :

"Phanh gan xé ruột tứ bề chạy đâu"

Thoắt thôi bóp trán kêu đau :

"Lạy ông Đại Thánh đốt dầu làm chi"

2975 *Đại Thánh đắc chí cười khi :*

"Ta ngồi chơi đã mùa hè mới ra

Trạng nguyên tìm vợ đường xa

Sao mà bắt bố người ta làm gì

Vì mà tính chuyện vô nghi

2980 *Nên ta mới phải ra uy thôi mà"*

Yêu tình van lạy xin tha :

"Chấp chi cái giống đàn bà ngu si

Trạng ôi mời trạng ra đi

Chẳng ai còn dám làm gì nữa đâu"

2985 *"Ừ thì buông trạng ra mau*

Trạng đi suôn sẻ còn đau hết liền"

Phạm Công vội nhảy lên yên

Lát sau yêu cũng hết rên nhức đầu

Ngựa hồng như mũi tên lao

2990 *Tề Thiên Đại Thánh vút vào thượng thiên*

XVIII

PHẠM CÔNG TÌM THẤY CÚC HOA

Phạm Công ruổi ngựa đi lên

Hai bên thạch nhũ dấu tiên rườm rà

Lối này không thấy ai qua

Ven đường rực rỡ trăm hoa khoe màu

2995 *Trên cao hạc múa rồng châu*

Bên dưới uốn khúc sông sâu thanh bình

Xem ra sơn thủy hữu tình

- Rập rờn uốn lượn tường thành toàn hoa
Thảnh thơi người ngựa đi qua*
- 3000 *Không gặp tù ngục cùng là quân canh
Mệnh mang trời nước trong lành
Bén bờ hoa rộ trên cành chim ca
Sông này tên gọi Giang hà*
- 3005 *Hợp lưu hai ngọn giao hòa xanh xanh
Ngựa hồng mừng rỡ chạy quanh
Bỏ khi qua chốn hôi tanh ngục tù
Đến đây thấy hết âm u
Tắm sông chơi với ngày thu thỏa lòng
Tha hồ kì móng kì lông*
- 3010 *Thơm tho rồi mới rời dòng chạy lên
Ngựa hồng gặm cỏ kề bên
Phạm Công xuống tắm giang biên chói lòa
Một đoàn đầy tớ Cúc Hoa
Ba mươi cô gái bước hòa thông dong*
- 3015 *Lúa xanh đua với nhiều hồng
Cởi ngay áo yếm nhấm sông Giang hà
Ngựa hồng ngó thấy người ta
Rung người vươn cổ hí la liên liên
Đám người xinh đẹp như tiên*
- 3020 *Thoắt thôi mắc cỡ thấy bèn kêu la
Phạm Công nghe tiếng đàn bà
Liệu bài chàng mới bước ra dần dần
Đám người bỏ chạy rần rần
Tay vung miệng hét khổ thân làm vầy*
- 3025 *Đàn ông cấm đến nơi đây
Nữ nhi quen lối lâu nay xuề xòa*

- Tưởng như mọi bữa xông pha
 Tha hồ uốn ẹo đẩy đà tắm thân
 Phăng phăng cỡi áo tụt quần
 3030 Buông tay xõa tóc nhẩy ầm xuống sông
 Tưởng rằng chẳng có đàn ông
 Ngờ đâu lại thấy Phạm Công chón này
 Ngồi ngồi một đấng râu mày
 Cả ba mươi đứa chân tay rụng rời
 3035 Lấy gì mà dậy hơi trời
 Tay che chân chạy một hơi lên bờ
 Áo quần rối rít mặc vô
 Rào rào tiếng chửi tựa hồ đàn ong :
 “Khúc sông quen thuộc lặng dòng
 3040 Bỗng dưng lơ lửng một ông như vầy
 Thằng nào quái gở đến đây
 Đáng cho Thập điện lệnh ngay chém đầu”
 Phạm Công đứng lặng hồi lâu
 Tai như không thấu những câu tục tằn
 3045 Ngó quanh xem có ai chẳng
 Để nhờ phân giải hộ chàng mới xong
 Hết nhìn núi lại nhìn sông
 Cúi đầu nhận nhục Phạm Công thở dài :
 “Trên bờ có Thổ công đây
 3050 Dưới nước Hà bá các ngài thủy quan
 Dòng sông ta tắm dằng hoàng
 Khi không nó lại một đoàn chửi la
 Hôm nay tháng sáu mười ba
 Các người làm chứng cho ta chuyện này”
 3055 Bọn kia kéo một hàng dài

- Quay về quỳ trước lâu đài tuôn ra :
 “Trình bà công chúa Cúc Hoa
 Xin soi xét kẻ oan gia có ngày
 Giang hà tắm gội bấy nay
 3060 Một ông lạ mặt đến đây tranh phần
 Chúng con chưa kịp tỏ phần
 Trước sau nó đã mồm năm miệng mười
 Chúng con lặng tiếng im hơi
 Vậy mà nó chửi liên thôi thưa bà”
 3065 Diêm vương giận dữ quát la :
 “Thằng nào xác láo gần xa phương nào
 Chửi vua là chửi làm sao
 Khinh vua Thập điện ngôi cao cử tròng
 Tội này phải trị mới xong
 3070 Phải đem nói với hội đồng quốc gia
 Ta là chúa tể mọi nhà
 Vậy mà hấn chẳng coi ta ra gì
 Hấn còn ở đấy hay đi”
 Ba mươi đầy tớ tâu vua cha :
 3075 “Tay nó dắt ngựa hồng hoa
 Minh mặc áo giáp nguy nga lạ lùng”
 Vua sai mười tám thị đồng
 Rừng rừng chiêng trống thẳng sông Giang hà
 Đầy đường chỉ thấy can qua
 3080 Cung tên giáo mác bày ra ngút trời
 Lệnh nghiêm thuyền giữ khắp nơi
 Để chàng khó nổi băng vờ trốn đi
 Nhìn qua tán lá rậm rì
 Ngựa hồng thương trạng phải kỳ gian nan

- 3085 Quân quan la hét oang oang
 Búa vây kín mít trên ngàn dưới sông
 Thuyền ra vừa tới giữa dòng
 Phạm Công bèn hỏi gạn gùng mấy câu :
 “Hãy nói cho rõ vì đâu
- 3090 Mà bắt ta phải chầu chầu tra tra
 Tay không ta đến từ xa
 Không làm điều ác lại ra thế này
 Minh ta mà lính bu đây
 Hỏi rằng ai mạnh bọn mày hay ta”
- 3095 Quân quan lời lẽ khoan hòa :
 “Chúng tôi vâng lệnh quốc gia thi hành
 Dám đâu làm sự tung hoành
 Xin đừng nghĩ quẩn nghĩ quanh làm gì”
 Cập bờ chúng dẫn chàng đi
- 3100 Bước nhanh về chốn kinh kỳ đông dân
 Đủ mặt văn võ bá quan
 Vua giao công chuyện cho nàng Cúc Hoa
 Hai bên chư tướng giân ra
 Ngồi sau trướng gấm nàng tra hỏi dần :
- 3105 “Bay khai có kẻ lần khần
 Chắc là quen thói người trần quát la
 Bờ sông chửi mắng quân ta
 Từng đưa một hây kể ra việc này
 Hỏi rằng khi nó chửi mày
- 3110 Có ai gần đó nghe vầy hay không
 Bên nguyên biên bản lập xong
 Sẽ cho bên bị thông dong trả lời
 Phòng bay vu cáo cho người

Truyền đòi Hà bá kịp thời tới đây”

- 3115 *Quan hầu vâng dạ đi ngay*
Ra nơi sông rộng tính bài gọi ông

*

Trịnh vương hỏi kính nóng lòng :

“Xuân Dung con hỏi trạng vòng phương nao”

Kính ngồi canh trạng lao đao

- 3120 *Vua lo cho trạng biết bao nhiêu ngày*

Một niềm cầu khẩn ăn chay

Thầm mong cho trạng bầy chầy bình yên

Nhẹ nhàng công chúa tàu lên :

“Trạng nguyên đã xuống đến đền Cúc Hoa

- 3125 *Còn đang kiện tụng hỏi tra*

Vì bọn đầy tớ mà ra chuyện này”

Trịnh vương nghe nói hỏi ngay :

“Đầu đuôi là tại ta sai hay người”

Công chúa cố nén bồi hồi :

- 3130 *“Tại lũ con gái dựng lời nói ngoa”*

*

Quan hầu vừa mới đi ra

Đã dẫn Hà bá về tòa làm cung :

“Nào khi chửi mắng ven sông

Có phân bua đến cùng ông chẳng là”

- 3135 *Hà bá cứ nói thực thà :*

“Thần vốn làm chứng đã ba bốn đời

Lỗi này là tại quân Người

Hùa nhau chửi mắng tới bởi đức ông

Nói ngay thì sợ mất lòng

- 3140 *Nói gian e tội chẳng xong phen này”*

- Cúc Hoa bèn bảo rằng : “Hay !
 Hãy cung cho rô cho ngay rồi về”
 Lời cung tâu đến đàn trì
 Diêm vương nghe rõ mọi bề mới hay
- 3145 Phán rằng : “Quả sự đường này
 Lỗi làm là tại chúng bay ả hoàn
 Đem đi chém quách cả đoàn
 Những đứa cứ muốn cáo oan cho người”
 Hà bá từ tạ lui rồi
- 3150 Vua truyền lệnh xuống bởi bởi quyền uy
 Đem ba mươi đứa nữ nhi
 Khai đao một lúc tức thì làm gương
 Phạm Công quỳ lạy Diêm vương :
 “Xin Người lượng thứ rộng đường hiếu sinh
- 3155 Vì tôi họ phải tội hình
 Ất là có kẻ oan tình chẳng không”
 Diêm vương nghe nói động lòng
 Cả bọn được hưởng khoan hồng một khi
 Người bèn phán hỏi vân vi :
- 3160 “Chẳng hay chàng có việc gì xuống đây”
 Phạm Công cử thực tâu bày :
 “Tôi là quốc trạng ở rày Trịnh bang
 Vợ tôi là Cúc Hoa nương
 Mới ba mươi tuổi tuổi vàng than ôi
- 3165 Bỏ con thơ dại mồ côi
 Cho nên tôi phải băng vời tới đây
 Tìm tôi đã mấy tháng nay
 Khắp mọi cửa ngục chốn này bất tin
 Băn khoăn chưa biết căn nguyên

- 3170 Xin Người đoái tới lòng yên bội phần
Cho nàng trở lại côi trần
Mẹ con chồng vợ được gần bên nhau”
Diêm vương thấu đặng nỗi đau
Khen chàng phò mã nặng sâu nghĩa tình :
3175 “Âm dương cách biệt muôn nghìn
Vây mà chàng chịu tần phiền xuống đây”

XIX

HẠNH PHÚC VỆ TOÀN

- Cúc Hoa nghe nói khóc ngay
Vật mình xuống bệ tâu bày khúc nhôi :
“Xưa con vâng mệnh đầu thai
3180 Cùng chàng sớm kết duyên hài sắt son
Ba mươi tuổi đặng hai con
Phải về âm phủ héo hơn bấy chầy
Con thơ côi cút đắng cay
Chồng thì đơn chiếc tháng ngày tủi thân”
3185 Vua lau nước mắt ân cần :
“Cha cho con lại côi trần tái sinh
Cùng chàng trọn nghĩa trọn tình
Đúng sáu mươi tuổi về trình cha thôi
Bấy giờ con sẽ tái hồi
3190 Có dâu có rể nối ngôi cữu trùng”
Vợ chồng bái tạ đèn rồng
Túc thì xe ngựa thẳng giòng Trịnh thành

- Trình vương hỏi kính sự tình :
 “Chẳng hay quan trạng lộ trình đến đâu”
 3195 Xuân Dung hôn hờ quỳ tâu :
 “Trạng nguyên chồng vợ gặp nhau vừa rồi
 Diêm vương cho họ tái hồi
 Độ cuối giờ ngo về nơi cõi trần”
 Trình vương nghe nói mừng thầm
 3200 Cho mời văn võ triều thần gần xa
 Hôn trạng nhập xác sáng lò
 Ngựa hồng với lại Cúc Hoa cùng về
 Vua truyền mở tiệc tức thì
 Mừng vợ chồng trạng để huê từ đây :
 3205 “Công nương cầm kính đêm ngày
 Hẩn lòng khắc khoải bấy nay mong chờ”
 Trạng rằng : “Xin để toan lo
 Duyên sau nghĩa trước phải cho vẹn toàn”
 Cúc Hoa quỳ xuống hân hoan
 3210 Xin cho một phượng hai loan sánh kê
 Lòng già nhẹ nhõm hả hê
 Mừng vui con trẻ yên bề trăm năm
 Nay tình cũ nợ duyên thăm
 Càng sâu duyên thăm càng đậm tình yêu
 3215 Trạng liền bái tạ bần triều
 Lọng tàn xe ngựa quân reo hăng hà
 Công chúa ở lại hầu cha
 Phạm Công cùng với Cúc Hoa lên đường
 Đến nhà tri phủ vội vàng
 3220 Ông bà trông thấy lòng càng hồ nghi :
 “Cúc Hoa nó đã thác đi

Cớ sao tìm vắng mà về đến đây”
 Phạm Công kể hết niềm tây
 Lục Xuân thấy mẹ sà ngay vào lòng
 3225 Nhìn cha nhìn mẹ nhìn chồng
 Ôm con nàng cứ khóc ròng như mưa

*

Lòng vui ngày tháng thoi đưa
 Tạ từ cha mẹ bấy giờ vinh quy
 Quỳnh Vân ngựa kíp ruổi phi
 3230 Từ đường lễ tạ nhà thi yến diên
 Họ hàng chúng bạn láng giềng
 Đến mừng quan trạng như nê một nhà
 Còn đang yến ẩm xương ca
 Tin kinh có sứ triệu ra triều đình
 3235 Đòi quan phò mã về liền
 Làm người kế vị trị yên dân trời
 Cả nhà xiết nổi mừng vui
 Lai kinh mừng đón sắc mời dăng quang
 Vua cha mến cảnh già lam
 3240 Nên nhường cho trạng ngôi vàng từ nay

HẾT

MỤC LỤC

	Trang
<i>Lời giới thiệu</i>	5
<i>Tóm tắt quá trình chỉnh lý</i>	9
I. Tâm thành thấu đến tận trời	15
II. Phạm Công hết lòng với cha mẹ	19
III. Phạt Di Đà và tiên nữ thử lòng Phạm Công	22
IV. Phạm Công tìm học thầy Quỷ Cốc. Cúc Hoa cảm mến Phạm Công	25
V. Phạm Công được gọi đến nhà Cúc Hoa. Nàng giúp tiền bạc cho chàng để làm lễ cưới	31
VI. Phạm Công an táng mẹ và di táng cha	38
VII. Phạm Công từ biệt vợ đi thi	41
VIII. Phạm Công hai lần đổ trạng nguyên, cả hai lần đều bị kết tội vì không chịu lấy công chúa. Phạm Công được trời phạt cứu	44
IX. Phạm Công đổ trạng nguyên lần thứ ba. Gia đình đoàn tụ. Cúc Hoa mất	51
X. Phạm Công mang thi hài vợ, cõng con ra trận. Cả nước để tang Cúc Hoa	58

XI. Cúc Hoa hiện về khuyên Phạm Công lấy Tào Thị	64
XII. Phạm Công đi trấn Cao Bằng, để hai con ở lại với Tào Thị. Mẹ ghẻ đuổi con chồng đi ăn mày	68
XIII. Cúc Hoa hiển linh gặp con. Cháu đến ăn xin nhà ông bà ngoại	75
XIV. Phạm Công gặp con trên đường về triều. Tào Thị gỡ tội trước Phạm Công rồi bị trời xử	80
XV. Phạm Công từ quan đi tìm Cúc Hoa	90
XVI. Hồn Phạm Công du địa phủ	95
XVII. Phạm Công gặp nạn yêu tinh	117
XVIII. Phạm Công tìm thấy Cúc Hoa	123
XIX. Hạnh phúc vẹn toàn	130

CHÚ THÍCH CỦA NGƯỜI CHỈNH LÝ

- (1), (2) Đồng : đồng tiền xưa. Cứ 10 đồng là 1 tiền ; cứ 10 tiền là một quan.
- (3) Chiếu kính, cầm kính : soi biết được hành vi của ma quỷ hoặc những việc diễn ra nơi cõi âm.
- (4) Cả hai đồng tiền gieo đều sắp hoặc đều ngửa, chứng tỏ ý trời không thuận .
- (5) Tinh lạc : sao băng, sao sa. Còn dùng để chỉ phần tinh anh của con người phát tiết ra lúc sắp chết.
- (6) Thầy dịch : thầy xem số tử vi.

TRUYỆN CỔ BẰNG THƠ
PHẠM CÔNG - CỤC HỒ.

KHUYẾT DANH

LÊ TRỌNG BỔNG chỉnh lý năm 1998

Chịu trách nhiệm xuất bản

Giám đốc : **HUỲNH VĂN TỐI**

Tổng biên tập : **ĐẶNG TẤN HƯỚNG**

Biên tập : **HIẾU DŨNG**

Bìa & trình bày : **VĂN NGUYỄN**

Sửa bản in : **HIẾU DŨNG**

LÊ TRỌNG BỔNG

Thực hiện : **TRẦN TUẤN**

In 1.000 bản, khổ 10 x 18cm tại Xí nghiệp In số 4.
Giấy trích ngang số 118VHDN-209 Cục Xuất bản
cấp ngày 20-3-1999. Quyết định xuất bản số 702 NXB
Đồng Nai cấp ngày 14-12-1999. In xong và nộp lưu
chiều quý 1 năm 2000.

PHAM CONG CUC HOA(TU

VIVACO

S013238

9.000 đ

Giá: 9.000đ